

РЕКОМЕНДОВАНО
Міністерством
освіти і науки України

ДЕРЖАВНА ПІДСУМКОВА АТЕСТАЦІЯ

2014

ЧИТАННЯ

4
Клас

**Збірник завдань
для державної
підсумкової
атестації
з читання**

*для загальноосвітніх
навчальних закладів
з навчанням
українською мовою*

УДК 811.161.2(079-1)

ББК 81.2УКР-922

В23

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України
від 27.12.2013 № 1844)*

О.В. ВАШУЛЕНКО

ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ

**для державної підсумкової атестації з читання
для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням українською мовою**

4 КЛАС

Київ

Центр навчально-методичної літератури
2014

Вашуленко О.В.

В23 Збірник завдань для державної підсумкової атестації з читання для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою : 4-й кл. / О.В. Вашуленко. – К. : Центр навч.-метод. л-ри, 2014. – 88 с.
ISBN 978-617-626-165-0.

**УДК 811.161.2(079-1)
ББК 81.2УКР-922**

ISBN 978-617-626-165-0

© Вашуленко О.В., 2014
© Центр навчально-методичної літератури, серійне оформлення, оригінал-макет, 2014

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Державна підсумкова атестація з читання проводиться у формі підсумкової контрольної роботи. В основу відбору змісту навчального матеріалу, який підлягає перевірці, покладено вимоги навчальної програми з читання для 1–4 класів¹.

Підсумкова контрольна робота з читання складається з тексту для самостійного читання та восьми завдань тестового характеру, а саме: 5 завдань закритого типу з вибором однієї правильної відповіді з трьох запропонованих варіантів (завдання 1–5); 2 завдання відкритого типу (завдання 6, 7) з короткою письмовою відповіддю, на встановлення відповідності, на встановлення правильної послідовності; одне завдання відкритого типу з розгорнутою письмовою відповіддю (завдання 8).

Контрольна робота триває 40 хв, з них: 5 хв – інструктаж учнів; 35 хв – самостійне виконання завдань.

Оцінювання виконаної роботи здійснюється таким чином.

За правильне виконання завдань закритого типу (завдання 1–5) виставляється по 1 балу.

Завдання відкритого типу (завдання 6 і 7) оцінюються в межах 2 балів кожне: 2 бали – завдання виконано правильно, дано повну ґрунтовну відповідь, правильно встановлено послідовність чи відповідність, план повністю відповідає тексту; 1 бал – завдання виконано частково, допущено неточності, відповідь не обґрунтовано. Якщо завдання складається з двох частин, то виставляється по 1 балу за кожну правильно виконану частину завдання.

Завдання 8 – творче – оцінюється в межах 3 балів. Ураховуються зміст; логічність і послідовність викладу; висловлення (обґрунтування) власної думки, елементарних емоційно-оцінних суджень і ставлень; використання засобів художньої виразності у висловлюванні.

Бали за роботу з читання виставляються без урахування помилок за грамотність.

Максимальна кількість балів за правильно виконану роботу становить 12.

---

¹ Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К.: Початкова школа, 2006; 2007.

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ УЧНЯ

1. Контрольна робота складається з тексту і 8 завдань. Щоб виконати завдання, спочатку уважно прочитай текст.

2. Завдання 1–5 мають три варіанти відповіді, серед яких потрібно вибрати одну правильну і обвести букву, яка стоїть біля цієї відповіді.

Наприклад:

Як називається перший місяць весни?

Ⓐ березень

Б квітень

В травень

3. Відповіді на завдання 6, 7 і 8 запиши на поданих під ними рядках. Якщо в цих завданнях потрібно з'єднати відповідні частини висловлювання або слово і його тлумачення, то це слід зробити за допомогою стрілочок.

Наприклад:

З'єднай стрілочкою вислів і його тлумачення.

Мати довгий язик – • • обманювати.

Ловити ґави – • • любити поговорити.

Водити за носа – • • марно витратити час.

Якщо в завданні потрібно позначити послідовність подій чи відновити порядок пунктів плану, впиши в порожні клітинки відповідні цифри.

Наприклад:

3 Вечір.

1 Ранок.

2 День.

4 Ніч.

Виконуючи завдання 8, пам'ятай, що під час його оцінювання буде враховано використання образних слів і висловлення власної думки.

4. Якщо ти вважаєш, що неправильно виконав (виконала) завдання, – акуратно закресли свій запис і познач або запиши правильну, на твою думку, відповідь.

5. Після виконання роботи перевір її.

Бажаємо тобі успіху!

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

КВІТИ З ПЕТРИКІВКИ

– Тату, – попросила Катруся, – розкажи про щось чарівне. Але про таке, що ти його бачив сам.

– Гаразд, – мовив тато. – Чарівне мені справді траплялося.

І він розповів ось про що.

– Одного разу я їхав степом за Дніпром. А був то зимовий день, степ лежав порожній і безсніжний, у ньому ставало сумно й холодно. І раптом я в'їхав у село, повнісіньке квітів! Саме так: квіти цвіли серед зими точнісінько як улітку.

– Знаю! – вигукнула Маруся. – Взимку квіти ростуть в оранжереях*. Тільки вони не чарівні.

– Атож, – погодився тато. – Квіти ростуть в оранжереях, але ці позацвітали на стінах і на тарелях, на скриньках, на шовкових хустинках, на дитячих колисках, на чайниках із чаєм. А було це в селі, що зветься Петриківка, і лежить воно в степу на півдні України.

– Знаю! – вигукнула Маруся. – Петриківка – у Дніпропетровській області, а квіти – мальовані, вони називаються народним розписом.

– Правильно, – мовив тато.

– Але, тату, – допитувалася Катруся, – звідки взялися ті квіти на ім'я народний розпис? Самі виростили чи як?

– Вони також прийшли з давніх часів. Колись по всій Україні малювали на печах і стінах квіти, півнів, голубів. І в Петриківці малювали, бо то було село козацьке, у ньому жили горді й гарні люди. І любили вони також усе гарне.

Фарби тоді робили з лущиння цибулі, з буряку, чорної шовковиці, навіть з бур'яну. Малювала кожна господиня, а найкраще – Тетяна Пата.

Згодом тут збудували фабрику, і відтоді петриківці маляють свої квіти для всієї України... Та це ще не все.

Професійні художники вчать в народного розпису малювати по-українськи. Бо троянда чи калина скрізь ростуть однакові, але так, як у Петриківці, їх не малюють більше ніде в світі.

– У Петриківці малюють усе, що гарне, – оповідав тато далі. – А гарне все, на що не глянь. Отож на малюнках – квіти з саду і городу: чорнобривці, мальви, айстри, соняхи, бо їх багато у степу. А ще – дивовижна квітка кучерявка, яка росте в казках. А ще виноград, полунички й неодмінно – калина. Малюють дрібненьке листя і траву – їх називають «папороть». Малюють зозуль і півнів серед квітів, а часом і козаків з дівчатами, і коників, і воликів, і все-все...

Петриківці мають свої малярські таємниці. У фарбу вони додають курячий жовток. Калину малюють просто пальцем. У хід ідуть і дерев'яний кінчик пензлика, і зрізана рогозина – щоб наводити прожилки на листі. А пензлики не купують у крамниці, а роблять їх самі з котячої шерсті. Через те кажуть, ніби в Петриківці всі коти без хвості. Але це неправда. Я сам бачив, що вони з хвостами, а от голови тримають трохи вище, бо навіть вони пишються чудовими петриківськими квітами! (416 слів)

За Зіркою Мензатюк

---

*Оранжерія – застелене приміщення для вирощування або перезимівлі рослин у закритому ґрунті.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А казка
- Б байка
- В оповідання

2. Про що розповідається у творі?

- А Про квіти, що ростуть в оранжеріях.
- Б Про подорож Катрусиного тата степом за Дніпром.
- В Про давнє мистецтво українського народу – петриківський розпис.

3. Між ким відбувається розмова у творі?

А Між татом і Катрусею.

Б Між татом і донечками.

В Між Катрусею і Марусею.

4. Як називається дивовижна квітка в петриківському розписі, що росте тільки в казках?

А кучерявка

Б мальва

В соняшник

5. Як називається короткий поетичний твір, поділений на рядки, що римується?

А прислів'я

Б вірш

В легенда

6. Випиши з тексту речення, у якому розповідається про те, із чого робили фарби петриківці.

---

7. Про які малярські таємниці петриківців розповідається у творі?

---

8. Запропонуй свій заголовок до цього твору. Обґрунтуй свій вибір.

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ЯК КАТРУСЯ ЗНАЙШЛА СКАРБ

Сьогодні прийшла Маруся зі школи та й хвалиться:

– Ми в класі готуємося до Нового року. Поналіплювали на вікна сніжинки. Білі-білі, ще й узорчасті.

Гірко стало Катрусі, що вона вдома і на вікнах нічого нічого нема! Хіба, може, взяти та й собі поробити сніжинки?

Враз Катруся перестала сумувати, принесла ножиці, папір. Тільки от лихо – сніжинка вийшла кривобока.

– Бо ти її неправильно вирізуєш, – мовила Маруся. – Зігни папір удвоє, тепер ще раз удвоє. Ану, вирізуй!

І правда, вдалася сніжинка. Катруся бігом понесла мамі.

– Гарна, гарна витинанка, – похвалила та.

– Ні, мамусю, це сніжинка, а не витинанка! Я сніжинку вирізувала.

– Ой, Катрусю! – сміється мама. – Яка ти ще мала-нерозумна! Раз ти її вирізувала, витинала з паперу, то твоя сніжинка і є витинанка. Це давнє народне мистецтво – вирізувати паперові прикраси. Колись робили багато витинанок. На них були такі дива! Сонечка, зірочки, усілякі ромбики, та ще й які химерні! І квіти були, з листочками, галузками, з пуп'яночками; і різні птахи: орли, павичі, голуби, зозулі, а півників найбільше. Або ще брали смужку паперу, складали й вирізували дівчину, чи козака, чи стару бабу. Тоді розгортали смужку – аж дівчат цілий рядок! Стоять і за руки тримаються.

– Але ж, мамо! – зауважила Маруся. – Колись хати були малі, а віконця зовсім крихітні. Ми про це у школі вчили. Де ж ті витинанки поміщалися?

– Звісно де – на стінах. Обклеювали сволок* під стелею, прикрашали полиці, мисник**. Стіни білі, сволок білий, а витинанки зелені, блакитні, рожеві, а декотрі геть барвисті, з паперу різних кольорів. Аж у хаті веселі-

ше! Було й таке, що вирізували паперові рушники, фіранки***. Але на скло, звичайно, не клеїли. Це вже тепер, коли вікна величезні, можна шибки прикрашати, однак світла досить.

Катруся слухає, і втішно їй. Це ж треба, як вийшло! Ще вона й не школярка, а робить витинанки. Ось сяде і все повірізує: зозульку, кривульку, повне сонечко.

– А я, – і Маруся захопилася, – я дуба виріжу. Під дубом коників, на гілках павичів, а на вершечку одуда в гніздечку.

– А я – півнів!

– А я – козаків!

Сидять, вирізують. У Марусі – блакитні квіточки. Дивовижні такі. Може, то папороть цвіте. Може, просто чарівні квіти. А Катруся вирізала пів'ялинка і під нею баранчика. Розгорнула папір – ціла ялинка! І баранчиків аж два, по обидва боки. Правда, якісь не баранячі баранчики, але вдруге будуть кращі.

Зате зірочки та сніжинки повдавалися хоч куди. Білі, блакитні, ще й маленькі срібні. Дівчатка поналіплювали їх на шибки, стали та й милуються. Ой, гарно! І з вулиці видно. Коли просто дивитися – зірочки-сніжинки. А як знаючи дивитися – то воно вже витинанки, давнє українське мистецтво. (412 слів)

За Зіркою Мензатюк

---

*Свóлок – балка, яка підтримує стелю в будівлях.

**Місник – полиця для посуду.

***Фіра́нка – занавіска.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А оповідання

Б казка

В байка

2. Про що розповідається у творі?

А Про те, як Маруся готувалася до Нового року.

Б Про давнє мистецтво українського народу – витинанки.

В Про те, як дівчатка прикрашали кімнату до свята.

3. Хто розповів Катрусі про витинанки?

А мама

Б Маруся

В у книжці прочитала

4. Чому раніше не прикрашали вікна витинанками?

А Тому що вікна були дуже маленькі.

Б Тому що не вміли вирізувати витинанки.

В Тому що не було чим приклеїти прикраси.

5. Як називається народний або літературний твір про вигадані, часто фантастичні події?

А вірш

Б казка

В оповідання

6. Що раніше прикрашали витинанками? Запиши.

---

7. Про що розповіла Маруся, коли повернулася зі школи?

---

8. Запропонуй свій заголовок до цього твору. Обґрунтуй свій вибір.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

В ГОСТЯХ У ВЕСНИ

Ще ховаються по байраках сірі брили злежаного снігу, вночі морозець притрушує білою пудрою зелене листя осоки на болоті, а вже красується золотими сережками ліщина і на пригрітих сонцем галявинах випинаються молодими соковитими стрілами трави.

У таку пору я поспішаю до лісу. Поспішаю в гості до самої весни.

Ранок теплий, сонячний. Дихає свіжістю земля. Ніколи ліс не пахне так солодко і терпко, як у цю вранішню годину. Сльозяться крихітні струмки, шукають дорогу до річечки. Ліс живе передчуттям зеленої повені листя і трав. Він посвітлів, виграє новими кольорами, звуками.

Чуєте: з вільшника долинає голосна пісня: «При-ди-кум... чай-пить... чай-пить...». Хто ж це запрошує випити чаю? Та це ж співочий дрізд! Він зовсім недавно повернувся з далекої Африки і тепер поспішає повідомити про це ніжними трелями. Дрозда підтримують і зяблик, і шпак. Вони також радіють, повернувшись до рідного лісу. Синиця, яка ніколи не бачила заморських земель, дивиться на них з особливою заздрістю.

А от вівсянка і досі не йме віри, що настала весна. Сидить на сосновій гілці і все перепитує: «Чи це так? Чи це так?». «Так, так, так», – відповідає їй дятел. «Угу, угу», – підтакує кільчаста горлиця. Здається, пернате населення лісу шаленіє від п'яного повітря, світла, тепла.

Йду лісовою стежкою і скрізь бачу прикмети весни.

Серед чагарників пурхає метелик-кропив'янка. На крильцях – справжня веселка: чорні, жовті, коричневі розводи на червоному тлі, блакитна мережка. І раптом не стало метелика. Де ж він подівся? Ага, сів на торішню траву, склав крильця і став непомітним. Гарно замаскувався. А коли розгорнув крильця – у повітря знов злетіла барвиста квітка.

Побачив я і сонечко. Воно сиділо на сухому стеблі деревію і ніяк не могло відважитися на політ, хоч і піднімало червоні із чорними цятками надкрилля. Узяв я комашку в долоню і зігрів своїм диханням. Сонечко розправило крильця і зникло з очей.

Неподалік від лісового болітця, на пагорбі, ніжилася на сонці гадюка. Уся чорна, без єдиної світлої плямочки. Зачувши шурхіт листя, гадюка ліниво поповзла в кущі.

Що не крок – то нова зустріч. На ялині руда білочка ласує шишкою. Помітила мене і сховалася за стовбур дерева. Я завмер на місці: знаю, який цей звірок цікавий. Білці скоро набридло ховатися, і за хвилину на мене вже дивилися лукаві чорні очиці-намистинки.

А в траві під кущем ліщини причаїлося зайчєня: і не ворухнулося, коли я обережно пройшов мимо.

Цілий день блукав я весняним лісом. А під вечір зяблик попередив мене: збирається на дощ. На гарну погоду він співає веселу пісеньку, а перед дощем починає одноманітно рюмсати. Точна прикмета.

Що ж, час іти додому. (417 слів)

За Степаном Мацюцьким

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити цей твір?

А «Сторінки з книги Природи»

Б «Людина починається з добра»

В «Із чистого джерела народної мудрості»

2. Який птах недавно повернувся з далекої Африки і повідомив про це ніжними трелями?

А зяблик

Б шпак

В дрізд

3. Хто причаївся у траві під кущем ліщини?

А гадюка

Б зайчєня

В білочка

4. Про що попередив автора зяблик?

А Про те, що біля болітця ніжилася на сонці гадюка.

Б Про те, що збирається на дощ.

В Про те, що настала весна.

5. Оповідання – це:

А невеликий за розміром розповідний художній твір про одну чи кілька подій у житті людей, тварин.

Б народний або літературний твір про вигадані, часто фантастичні події.

В поетичний твір, поділений на рядки, які римуються.

6. Відшукай і випиши з твору слова, якими автор описує:

метелика – _____

_____ ;

гадюку – _____

_____ .

7. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

1. _____

_____

2. _____

_____

8. Поміркуй і запиши, чому твір Степана Мацюцького «В гостях у весни» має таку назву. Запропонуй свій заголовок.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ОСІННІЙ КЛОПІТ

Осінні місяці – це місяці, коли більшість наших птахів стає мандрівниками. Вони летять у теплі краї. Летять пернаті без компаса, але ніколи не зіб'ються зі свого маршруту. Ці перельоти тривають уже тисячі років, і кожен птах мандрує своїм шляхом.

Покидають нас пташки, бо голоду бояться. Багато з них спокійнісінько пережили б холодну зиму. Та їм нема чого їсти. Зникають різні комахи, зелені стеблинки рослин. Кучугури снігу заносять смачне насіння.

Чи звертали ви увагу на те, що пташки, які прилітають до нас першими, відлітають останніми?

Зозуля, соловейко, іволга, а також ластівка зникають, ледве відчувши першу прохолоду осінніх ночей.

А жайворонків, перепілок, зябликів, шпаків – усіх можна в нас ще зустріти й тоді, коли вже біла паморозь падає на луг.

Може, думаєте, що всі птахи обов'язково відлітають у теплі краї? Ні, не всі летять. Є й такі, що мандрують пішки, а інші пливуть. Ось живе у нас такий чудовий, невтомний пішохід. Ви чули його спів, схожий на крик, улітку на луках, біля боліт і річок. Він «дере» свою пісню майже увесь день, вечір і всю ніч. Навіть дивуєшся – коли ж відпочиває цей співак? Чи в нього й горлечко не болить? А зветься цей птах – величенький, завбільшки з перепілку, тільки на довгих ногах – деркач.

Деркач вирушає в свою далеку путь пішки. Лише коли зустрічає на шляху воду – тоді летить. Бо він бігає краще, ніж літає. Проте деркач часто зимує в далекій Африці – значить, і через море перелітає.

А деякі породи птахів мандрують по воді. Наприклад, норці пливуть собі, з річки в річку, до самого моря. А там декотрі з них зимують біля берегів та островів Каспійського моря, а частина перелітає аж в Африку.

Навесні всі птахи так само повертаються назад, до своєї рідної землі.

Але не тільки птахи готуються до зими. Ось кажан – він цілком спокійно почуває себе восени. Його можна побачити у дуплі старої осики. Він висить униз головою і безтурботно спить. Так і висітиме до самої весни, аж доки в повітрі не з'явиться стільки нічних комах, щоб було йому чим годуватись. Дуже міцно спатиме й шкідник ховрах.

Уже позаривалися у мул на дні річок і боліт жаби. Там вони й лежатимуть усю зиму. Риба на дно опускається і там лежить цілими зграями. У воді й рак знайшов собі затишну нору і зручно влаштувався в ній на зиму.

Уже поснули вужі, гадюки та ящірки. Метелики, жучки, павуки позалазили в різні щілинки, під кору дерев і там затаїлись і спатимуть до весни, якщо їх не видовбає звідти дятел або прудка, непосидюча синичка. (409 слів)

За Олександром Копиленком

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити цей твір?

А «Людина починається з добра»

Б «Сторінки з книги Природи»

В «Сторінки з історії»

2. Який птах вирушає в теплі краї пішки?

А держач

Б іволга

В перепілка

3. Які птахи в теплі краї мандрують по воді?

А зозулі

Б норці

В зяблики

4. Коли навесні прокидається кажан?

А Тоді, коли повернуться до рідної землі птахи.

Б Тоді, коли весняні ночі стануть теплими.

В Тоді, коли з'явиться стільки нічних комах, щоб було йому чим годуватись.

5. Казка – це:

А народний або літературний твір про вигадані, часто фантастичні події.

Б невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.

В короткий поетичний твір, поділений на рядки, які римуються.

6. Які птахи відлітають у теплі краї першими?

Яких птахів можна зустріти тоді, коли починаються перші морози?

7. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

1. _____

2. _____

8. Поміркуй і запиши, чому твір Олександра Копиленка «Осінній клопіт» має таку назву. Запропонуй свій заголовок.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

СМІЛИВЕЦЬ

На вигоні – чималенький гурт дітлахів зібрався. А понад малятами височіє Віталік. Щось захоплено розказує, руками розмахує.

Підійшов і Тимко до гурту, слухає.

– Поїхали ми з татом у Гутленську пуцу, – розказує Віталік. – Пуца – це великий, дрімучий ліс. Тато поставив мотоцикл на галявині, каже: «Ти збирай отут суниці, а я пройдуся по ділянці, ліс оглянущу». Ну й суниці у пуці! Завбільшки як сливи-угорки, а смачні – ну, як морозиво! Збираю я суниці, аж гульк – вовк поміж соснами стоїть. Здоровенний вовцюга, ікла з паці стирчать, з очей іскри сиплюються, шерсть на спині настобурчилась...

Хтось із малят важко зітхнув, а в білявенької Оксанки аж бант на голові затремтів. Над вигоном залягла насторожена тиша. Тільки чути було, як хрумкає неподалік траву бичок Болобан, прип'ятий мотузкою.

– Ну, я не розгубився, миттю – до мотоцикла, – продовжував Віталік. – Схопив татову рушницю, прицілився, бабах!..

– Убив? – аж підплигнув кругленький, наче колобок, Миколка.

– Авжеж, убив би, – повільно сказав Віталік. – Та набой, на жаль, були дробові. Вовчисько як підстрибне, як дремене!.. А тут тато біжить. «Хто стріляв?» – гукає. «Це я, – кажу, – тату. Трохи вовка не вбив». – «Ну, буде з тебе справжній мисливець!» – похвалив мене тато.

Віталік обвів уважним поглядом малят і був задоволений із враження, яке справила його розповідь. Та раптом мала Оксанка запищала:

– Ой-ой, дивіться!..

Малята озирнулися й завмерли. До них, нагнувши лобасту голову, наближався Болобан. Чи йому набридло крутитися на прив'язі, а може, бджола чи оса його вжалила, і він, відірвавшись, тягнув за собою мотузок. Малята

сипонули хто куди. Бо знали, що Болобан буцається і навіть дорослим нелегко з норовистим бичком справитися.

Болобан тим часом наближався до Тимка. Підійшовши, зупинився й заревів. Тимко ледь не чкурнув услід за малятами. Та втримався.

– Биньо-биньо, биньо-биньо! – приказував лагідно й підступався ближче.

Болобан притих, але хтозна, що він задумав – битися чи миритися.

– Атож, оса тебе вжалила. Ну й розвелось цих ос злющих, – розмовляв із бичком Тимко. – Ось ми зараз щось придумаємо...

Він зірвав лапятий листок подорожника, намочив його в дощовій калюжі й, затамувавши подих, приклеїв до припухлого місця на шиї в Болобана. Бичок здригнувся і прикрив очі білими віями. Тимко схопив мотузок і прив'язав його.

Із-за кущів, із-за ближнього паркана вигулькували малята, сходилися до Тимка. Болобан знову захрумкотів травою.

– А де ж це Віталик? – запитав хтось. Почали роззиратися, і тут Миколка-колобок аж підплигнув:

– Та он же він, на осокорі!..

Віталик сидів на товстій гілляці й гоїдав босими ногами, ніби нічого й не трапилося.

– Ну й сміливець! Злазь уже! – загаласували діти.

І над вигоном покотився дзвінкий, нестримний регіт.
(409 слів)

Василь Чухліб

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А казка

Б легенда

В оповідання

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

А автора

Б Віталіка

В Тимка

3. Де відбувалися події, описані у творі?

А у пуці

Б на вигоні

В на галявині

4. Чому бичок Болобан почав наближатися до дітей?

А йому набридло крутитися на прив'язі

Б його вжалила оса

В захотів напиться води

5. Хто з дітей першим побачив, що бичок відірвався?

А Тимко

Б Миколка

В Оксанка

6. Випиши з тексту два порівняння.

---

7. Запиши назви двох українських народних казок, які ти читав (читала).

1. _____

2. _____

8. Кого з героїв твору можна назвати сміливцем? А кого – хвальком? Доведи свою думку.

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ТОЧНІСТЬ – ГРЕЧНІСТЬ* КОРОЛІВ

– Не забудь, Богдане, – посміхнулася Леся, – у неділю на п'яту годину. І пам'ятай, що точність – гречність королів!

Богданко згадав цю останню фразу лише перед тим, як вийти з дому. Годинник показував за двадцять хвилин п'яту.

Хлопчик глянув у дзеркало, пригладив чорнявий чубок, посміхнувся і обсмикнув білу сорочку.

Його було запрошено на день народження однокласниці. «Треба прийти вчасно, хоча й Леська – не королівна, та він – хлопець вихований. Так принаймні усі вважають. Не спізнитися б...»

Богдан узяв три великі ромашки, загорнуті у целофан, казки Доналда Біссета і вискочив на вулицю.

Тролейбус, що підійшов, був уцент заповнений людьми. Богданко підбіг до передніх дверей і з чималими труднощами таки вліз усередину, кілька разів штовханувши у спину діда з ціпком. Йому, бач, теж забажалося кудись їхати саме в цьому тролейбусі.

Ромашки хлопець підняв над головою і враз помітив місце, що звільнилося. Він хутенько сів і за старою звичкою втупився у вікно, вдаючи, що там діється щось незвичайне, дуже для нього важливе. Аби тільки не дивитися в очі отих літніх і старих пасажирів, яких поруч завжди чимало. Та він намагався про них не думати.

Іхати було недалеко, і вже за десять хвилин хлопець у пречудовому настрої скочив із тролейбуса і, помахуючи букетом, рушив до Лесиноного будинку.

– Ну ти молодець, прийшов вчасно!

Леся, подякувавши за книжку, побігла з ромашками на кухню.

Богданко огледівся – гостей було чимало, і стіл, накритий сніжно-білою скатертиною, вабив святковими пахощами.

Він уже намітив собі отой чималий шмат рум'яної курки, ще й оселедця під шубою, ну й, звісно, холодненького «Живчика». Нетерпляче підсунув бокал.

Богдан пас очима шоколадного торта, веселі тістечка і гладкі жовті груші!..

Очікувані слова: «Прошу до столу!» він сприйняв як постріл стартового пістолета, першим усівся і схопив виделку. Краєм ока Богдан помітив Лесині очі, які неначе з докором дивилися на нього.

Та ні, здалося! Адже він дотримався сьогодні принципу: «Точність – гречність королів» і не спізнився ані на хвилину.

Гості – і дорослі, й однокласники – поволі розсаджувалися за столом. Богдан зосереджено морщив лоба: «У яку ж руку треба брати виделку? Здається, у праву. А ножа? Адже столового справжнього ножа він ще ніколи не тримав у руках... Але ж треба колись починати!»

Хлопчик рішуче втикнув виделку в такий, мабуть, смачний і соковитий курячий шмат.

Тої ж миті у дверях з'явилася висока постать – це був отой дід із ціпком! На грудях – ордени і медалі...

Так, це був відомий у місті герой війни – Лесин прадідусь!

Курка незграбно випала з Богданової руки просто в червоний соус.

Бризки поволі розпливалися по сніжно-білій скатертині... (408 слів)

Наталя Павловська

---

*Гречний – чемний, вихований, ввічливий, люб'язний.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А оповідання
- Б легенда
- В казка

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

- А Богдана
- Б Лесі
- В автора

3. Кого штовхнув у тролейбусі Богдан?

А Лесю

Б Лесиного прадідуся

В Доналда Біссета

4. Що подарував Богданко Лесі?

А ромашки і шоколадний торт

Б ромашки і тістечка

В ромашки і книжку

5. Чому Леся з докором подивилася на Богдана?

А Бо він першим усівся за стіл і схопив виделку.

Б Бо він запізнився на день народження.

В Бо він пас очима торт.

6. Випиши з твору речення, у яких розповідається про страви, що приготувала Леся.

---

7. Запиши назви двох літературних казок, які ти читав (читала), та їх авторів.

1. _____

2. _____

8. Чи справді Богдан вихований? Доведи свою думку.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ДВІ БІЛОЧКИ

Жили в густому лісі дві білочки. Однаково гарні, пухнасті, прудкі. Тільки не однакової вдачі. Бо одна з них увесь день трудилася: збирала горішки, гриби, жолуді і все складала у своєму дуплі.

А друга була зовсім недбайлива. Цілими днями тільки їй роботи, що стрибати, лякати пташок у гніздах або сидіти без діла й свистати на весь ліс. А схоче попоїсти – не журиться. Тож влітку всюди їжі повно! То горіх, то жолудь, то шишки. Поїсть, що є, – та й знову скаче весела, сита.

Тим часом перша білочка наносила собі в дупло харчів. І вже задалегідь устелила свою хатинку мохом і сухим листям, щоб було тепло та м'яко взимку. Гарна була господиня.

Так пройшло літо, в одній білочці – у праці й клопотах, а в другій – в іграх.

Минула дощова осінь. Прийшла холодна зима. У лісі стало сумно й пусто: ні листячка, ні грибів, ні горішків. Тільки мороз і вітер, що снігами мете.

Сидить в тепленькому дуплі працююча білочка й гадає про біду не має. Все літо працювала, щоб зимою спокійно відпочити. І м'яко їй, і тепло, і з'їсти є що.

Та не так жилося ліній білочці. У її дуплі харчів на зиму нема, ані одного горішка! Тільки холодний вітер по хатині свище, гуляє.

Сидить бідна білочка голодна, змерзла, в клубочок звилася. Кинеться по лісі туди, сюди, нічого нема – усе замерзло. Хоч умирай з холоду та голоду!

Аж згадала нещасна білка свою старанну, роботящу сусідку та й думає: «Піду я до неї. Може, допоможе, у неї гори припасів».

Іде вона до сусідки та несміло стукає в двері.

Відчинила дбайлива білка двері, як поглянула на нещасну, худючу сусідку, то відразу все зрозуміла.

– Прошу, сідай, саме на обід потрапила! Чим хата багата... От зігрійся трохи в моху, а я приготую тобі горішків і жолудів... На, їж на здоров'ячко. Та й разом зі мною живи.

Засоромлена білка почала говорити:

– Але ж я не заслужила на таку доброту. Я ціле літо гуляла.

– Нічого, – каже друга, – тепер ти також будеш дбати так, як я. Ти ж зрозуміла тепер, що без праці нема добра! Будемо разом працювати і разом жити.

І відтоді жили білочки разом. А ліниву білку біда і нужд́а навчила працювати. Найближчого літа вона стала старанною і принесла великі припаси харчів до спільної хати. (368 слів)

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?

- А «Казки»
- Б «Байки»
- В «Оповідання»

2. Чим обидві білочки були схожі?

- А Вони були ледачі, недбайливі й безтурботні.
- Б Вони були дбайливі, працюючі й старанні.
- В Вони були гарні, пухнасті й прудкі.

3. Що схвалюється у творі?

- А працюючість і дбайливість
- Б спритність і сміливість
- В доброта й чесність

4. Визнач головну думку твору.

- А Не тяжка робота, коли до неї охота.
- Б Як робити дружно, не буде сутужно.
- В Тяжко тому жити, хто не хоче робити.

5. Як називається невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту?

- А байка
- Б вірш
- В скоромовка

6. Випиши з твору речення, в якому розповідається, що навчило ліниву білочку працювати.

---

7. Віднови послідовність подій у творі. Простав цифри в порожні клітинки.

- Прийшла холодна зима.
- Розваги лінивої білочки.
- Жили дві білочки в густому лісі.
- Клопоти дбайливої білочки.
- Без праці нема добра.
- Допомога дбайливої білочки.

8. Запропонуй свій заголовок до цього твору. Обґрунтуй свій вибір.

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ВЕДМІДЬ І ПАВУЧОК

Одного разу після довгої мандрівки по лісу ведмідь заліз у свій барліг і міцно заснув. А коли прокинувся, то побачив, що по його лапі повзе павучок.

– Що це ти собі надумав? По мені, ведмедеві, лазити?! – роздратовано пробурмотів ведмідь. Розсердився на павучка і хотів був його вбити.

Що міг вдіяти маленький павучок проти такого велетня?

– Даруйте, дядьку, я більше не буду, – почав благати павучок ведмедя. – Відпустіть мене, я вам ще в пригоді стану.

– Чим же ти, дрібноту, можеш мені послужити? – здивувався старий ведмідь. – Яка може бути з тебе поміч?

Але все-таки пожалів маленького і відпустив.

Через деякий час у ліс прийшли мисливці. Ходять, блукають у лісовій гущавині, то в один бік, то в другий, а дичини нема. Хотіли вже додому повертатися, несподівано натрапили на сліди ведмедя і почали за ним ганятись. Бідний ведмідь не знав куди подітися, щоб врятуватися від мисливців. Ось-ось виб'ється із сил, як раптом угледів під величезною скелею яму і скочив туди.

Павучок це бачив і одразу про все здогадався. Поліз скоренько до тої ями і швидко обснував її густою павутиною. Потім став чекати, що буде далі. Посидів трохи, аж тут біжать мисливці.

Прибігли і стали неподалік від скелі.

– А може, наш бурмило сидить у тій ямі, що під скелею? – сказав один з мисливців.

– Туди він не міг залізти, – озвався другий мисливець. – Хіба ти не бачиш – там повно павутиння. Якби ведмідь заліз туди, то павутиння порвав би. Хіба не так?

– Це правда! – підтвердили інші мисливці.

Постояли, покрутилися та й пішли далі.

А старий бурмило сидить собі тихенько в тій ямі й від страху – ані живий ані мертвий. Так злякався, бідолаха, що не смів навіть поворухнутися. І сидів там довго-довго.

А врешті вирішив визирнути – подивитися, чи нема якої небезпеки.

Лізе ведмідь з тої ями і очам своїм не вірить – яма понована густим павутинням, а павучок гойдається на ньому і сміється.

– Бачите, дядьку, – озвався він до ведмедя, – якби не моє павутиння, то вас давно не було б на світі. Ви мене тоді пожаліли, то і я вас пожалів. Як кажуть: «Старе добро не забувається».

– Щиро тобі дякую, павуче, що ти врятував мене від смерті, – відповів старий ведмідь.

Відтоді ведмідь ставився до павучка з великою повагою і вдячністю. (357 слів)

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?

- А «Оповідання про тварин»
- Б «Вірші про тварин»
- В «Казки про тварин»

2. Кого побачив ведмідь, коли прокинувся?

- А мисливців
- Б павучка
- В дядька

3. Де сховався ведмідь від мисливців?

- А у ямі під скелею
- Б під величезною скелею
- В у своєму барлозі

4. Чому мисливці не побачили ведмедя у ямі?

- А Бо ведмідь сидів тихенько у ямі.
- Б Бо яма була під величезною скелею.
- В Бо павук обснував яму густим павутинням.

5. Як називається невеликий за розміром розповідний художній твір, здебільшого про одну чи кілька подій у житті людей, тварин?

А казка

Б оповідання

В байка

6. Випиши з тексту речення, яке виражає головну думку твору.

---

7. Віднови послідовність подій у творі. Простав цифри в порожні клітинки.

Павучок рятує ведмедя.

У ліс прийшли мисливці.

Розмова мисливців.

Знайомство ведмедя з павучком.

Ведмідь дякує павучкові.

8. Запропонуй свій заголовок до цього твору. Обґрунтуй свій вибір.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ДРОВОРУБ І ЛИСИЦЯ

Натрапили якось мисливці в лісі лисицю й почали її переслідувати. Бідолашній дух у п'яти зо страху заліз. Хоч як хитрувала вона, у яку гущавину кидалася – не могла позбутися напáсників, а вже від довгої гонитви вкрай знесилася.

– Ох, не вірю я в порятунок! – каже лисиця, задихаючись. – Ноги не несуть, та ще й ліс порідшав... Надходить мені кінець! Як виженуть у чисте поле – тоді прощай, світе!

Аж раптом лисиця побачила між дерев дроворуба. Кинула до нього, заплакала й проситься:

– Сховай мене, чоловіче добрий! Сховай, бо женуться за мною мисливці. Врятуй мене, зроби добре діло!

– Біжи в мою хатину, там тебе не знайдуть! – сказав дроворуб.

Помчала лисиця до хатини, вскочила в двері й зачинилася.

– Ох, не до вподоби мені схованка! – пробурмотіла. – Та що робити? Я й такої не сподівалася! Але треба поглянути, що робиться надворі. Зроблю-но я дірочку в стіні.

Розсунула вона галузки, що з них сплетено хатину, зробила шпарину, припала до неї оком і стала чекати. Серце їй калатало, дух перехоплювало, ноги підгиналися.

Аж ось за деревами показалися мисливці.

– Ой, горенько мені! – затрусилася лисиця.

Мисливці побачили дроворуба й спинилися. Чує лисиця, як один з них питає її рятівника:

– Ти не бачив, тут лисиця не пробігала?

– Ні, не бачив.

А сам простяг руку та й показує на хатину, де сховалася втікачка. На щастя, мисливці не второпали того знака чи не помітили, бо розгледілися на всі боки, поки дроворуб говорив, і одразу кинулися далі, як він замовк.

Лисиця почекала, поки вони зникли за горбом, і думає: «Тепер – мерщій до своєї нори!». Відчинила двері й хотіла чкурнути геть, навіть не глянувши на дроворуба.

– Оце так! – вигукнув той. – Уже мене покидаєш? Навіть подякувати не хочеш своєму рятівникові?!

– Віддячила б я тобі щиро, якби твої руки були в згоді з твоїми словами, – відповіла лисиця й побігла геть.

Дісталася своєї нори, а лис із лисенятами вже чекають її, виглядають, хвилюються.

– Що сталося? Де ти була так довго?

Лисиця розказала, яких жахів натерпілася. А потім сумно додала:

– Той дроворуб спершу видався мені дуже добрим. Так він лагідно говорив, що хотілося слухати й слухати. Але слова його солодкі, та вчинки ганебні. А коли чиниш зле, то чого варта солодка мова? Нічого! Тож затямте, дітки: ніколи не шануватимуть того, хто каже одне, а робить інше. Бо судять про когось не за словами його, а за ділами. (377 слів)

Езоп

Переклад В. Забаштанського й А. Чердаклі

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А легенда

Б байка

В оповідання

2. Чому лисиця опинилася в хаті дроворуба?

А Тому що хотіла врятуватися від мисливців.

Б Тому що підглядала за мисливцями.

В Тому що підслуховувала розмову дроворуба і мисливців.

3. Чому мисливці не знайшли лисиці?

А Тому що вона гарно сховалася.

Б Тому що не зрозуміли знака, який подав їм дроворуб.

В Тому що вони дуже поспішали.

4. Що означає вислів *чкурнути геть*?

- А** високо стрибнути
- Б** зникнути непомітно
- В** дуже швидко втекти

5. Які слова можна використати для характеристики дроворуба?

- А** добрий, турботливий
- Б** співчутливий, милосердний
- В** підступний, ненадійний

6. Випиши з твору речення, у якому є такі слова: «та вчинки ганебні».

---

7. Чому лисиця не подякувала дроворубові за схованку?

---

8. Випиши з твору речення, у яких висловлено головну думку твору.

Чого вони навчають? _____

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

СОБАКА ТА М'ЯСО

Якось пробігав собака повз ятку* з м'ясом. Різник саме пішов до криниці напитися води. Собака, побачивши, що різника нема, скочив до ятки, ухопив м'ясо, шаснув на вулицю й невдовзі був за селом.

«Перейду річку, – думає, – сяду на леваді та й попоїм. Там ніхто не заважатиме».

Мчав стрімголов, аж поки дістався річки. А побачивши, що ніхто за ним не женеться, стишив біг. Незабаром уже брався кладкою на той берег. На середині кладки глянув у воду – і враз зупинився.

Річка була тиха та спокійна, у воді відбивалося все, як у дзеркалі. І собака побачив там пса, багато більшого за нього, із здоровенним шматком м'яса в зубах.

«О, – подумав собака, – то, напевно, теляче стегно, бо воно вдвічі більше за те, що в мене! Коли б я його мав – половину з'їв би, а решту закопав у землю на запас. А цього шматка, що я поцупив, ледве на сьогодні стане. Жаль!»

І вже собака рушив був далі, але знов спинився.

«А що як пірнути та й забрати? Хай навіть той пес більший за мене, але ж я заскочу його зненацька; він перелякається і впустить м'ясо. Я схоплю і втечу».

Не гаючи часу, кинув собака своє м'ясо у воду, а сам шубовснув якраз туди, де був собака з багатою поживою.

Борсався, борсався, пірнав, пірнав – але ні собаки, ні м'яса нема й сліду.

Розчарований, поплив собака до берега.

– Утік од мене, – бурмотів він. – Побачив, що я стрибнув у воду, то й дременує. Щастить же йому!

– Про кого мову ведеш, собако? – спитала сорока, що сиділа неподалік на дереві.

– Та про того пса з телячим стегном у зубах. Чи ти не помітила, куди він побіг?

Сорока зайшлася сміхом.

– А здоров би ти був, який же ти недотепа!
– Чом це я недотепа?
– Бо там не було ніякого пса з телячим стегном. То ти сам одбивався у воді, мов у дзеркалі.

– Та невже?

– Отож-то й є. Ти бачив себе самого в річці.

– А ти не брешеш?

– Не віриш – подивися ще раз.

Собака нахилився з берега й знову побачив у воді пса.

– Ну, а тепер гавкни: побачиш, що й той гавкне... То второпав нарешті? Це твоє відображення.

Собака послухався сороки; невдовзі він прибіг назад, підбгавши хвоста.

– Правда твоя, сороко, – каже. – Марно втратив я м'ясо!

– Журись не журись, – відповіла скрекотуха, – а коли зазіхнеш на чуже, то втратиш і своє. Так тобі й треба.

(383 слова)

Езоп

Переклад В. Забаштанського й А. Чердаклі

---

*Ятка – легка будівля для тимчасової торгівлі.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А оповідання

Б легенда

В байка

2. Чому собака опинився на кладці?

А Тому що біг до криниці води напиться.

Б Тому що вкрав м'ясо і тікав через річку.

В Тому що хотів пірнути і скупатися.

3. Кого побачив собака в річці?

А іншого собаку

Б своє відображення

В відображення сороки

4. Що означає вислів *мчав стрімголов*?

А пересувався, постійно оглядаючись

Б ішов дуже обережно

В біг дуже швидко

5. Які слова можна використати для характеристики собаки?

А сміливий, винахідливий

Б хитрий, спостережливий

В жадібний, заздрісний

6. Знайди й випиши з тексту речення з порівнянням.

---

7. Чому сорока назвала собаку недотепою?

---

8. Випиши з твору речення, у якому сорока висловила мудру думку.

Поясни її мудрість своїми словами. _____

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ВИШЕНЬКА

Жив собі на світі бідняк. І був у нього син – Янош. Та такий ледачий був Янош, такий лежебока, що й розповісти не можна. Цілісінький день лежить, з боку на бік перекидається. Скажеш зробити що-небудь – пальцем не поворухне, бровою не поведе.

Якось сказав батько синові:

– Ходім, сину, подивимось, що на білому світі робиться.

І рушили вони в путь-дорогу.

Йшли вони, йшли, і раптом бачить Янош: підкова лежить – корисна річ! Підняв би її Янош, так от біда – нагинатися ліньки. А батько його не полінувався – нагнувся, підкову підняв і заховав собі за пазуху.

Незабаром прийшли вони в село. Зайшов батько до крамниці і продав крамареві підкову. Дав крамар біднякові за підкову цілий гріш*. Пішли вони далі.

А сонце високо в небі. Янош то на небо гляне, то озирнеться навкруги, чи нема поблизу села або якої корчмі**. Уже й полудень настав, і обідати давно пора. Ох, як їсти хочеться Яношу, сил немає!

Увійшли вони ще в одне село. Ідуть вулицею. По боках – хати, а на них димарі стирчать. Зрадів Янош! Та, мабуть, рано ще було радіти: димарі стирчать, а диму над ними нема. Всі вже пообідали. Зрозумів бідолаха Янош, що піде він звідси, облизня піймавши.

Сумний ішов він селом, навіть на перехожих не дивився. Раптом на базарному майдані побачив Янош віз із вишнями.

– Батьку, батьку! – загукав він. – Подивись-но, вишні! Аджє гріш у тебе є?

– Є, – сказав батько і підійшов до воза.

Зрадів Янош, коли за гріш насипали їм цілу хустку ягід. Та рано ще було радіти. Батько зав'язав хустку вузликком і пішов далі.

Поплентався за батьком і Янош. Жде не діждеться, коли посідають вони під деревом, у затишку, та досхочу наїдяться вишеньок. А батько мовчить і йде далі.

От зійшли вони зі шляху. Пішли чистим полем: навкруги трава і квіти.

Ішов-ішов Янош за батьком, раптом бачить: упала вишенька на траву, лежить у зеленій траві, виблискує. Янош нагнувся, схопив вишеньку – і в рот. Ой, до чого ж добра! Соковита, м'ясиста, запашна!

Дивиться – знову вишенька упала на траву. Знову нагнувся Янош, підняв її і з'їв.

А старий іде-йде мовчки та ненароком і кине з хустки крізь дірочку вишеньку на траву. Одну загубить, другу, третю...

Янош усі ягоди з'їв. Трохи перебив голод. Тоді батько оглянувся та й каже:

– Бачиш, синку, тобі ліньки було раз нагнутися за підковою, а довелося дев'яносто дев'ять раз нагинатися, вклоняючись кожній вишеньці.

Отак воно завжди буває з ледарями. (390 слів)

---

*Гріш – незначна мізерна грошова сума.

**Корчма – невеликий заклад, шинок.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А міф
- Б казка
- В легенда

2. Що полінувався підняти Янош?

- А гріш
- Б підкову
- В вишеньку

3. Що купив батько за гріш?

- А обід
- Б віз вишень
- В вузол вишень

4. Чому батько відразу не дав синові вишень?

А Тому що вони вже пообідали.

Б Тому що пожалів.

В Тому що хотів його провчити.

5. Яке прислів'я найточніше виражає головну думку твору?

А Лїнивому все ніколи.

Б Хто нічого не робить, той ніколи не має часу.

В Під лежачий камінь вода не потече.

6. З'єднай стрілочкою вислів і його тлумачення.

Пальцем не ворухне – •

• лишитися без того, на що
розраховував; не отрима-
ти нічого.

Бровою не поведе – •

• зовсім нічого не робить.

Облизня спіймати – •

• не звертає уваги, не реа-
гує ні на що.

7. Чим літературна казка відрізняється від народної?

---

8. Склади й запиши план твору «Вишеньки».

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ВІТЕР І ВИХОР

У глибокому яру, куди й сонце ледь проникає, дрімав собі Вітер. Попрохали в нього рослини в полі, трави на луках, дерева в лісі, щоб полетів він до синього моря та пригнав дощову хмару, бо знемагають вони від спеки.

Вилетів Вітер з яру – а назустріч йому Вихор.

– Гей, Вихоре! – гукнув Вітер, – приставай до мене, подамося до моря, приженемо хмару.

– Ет, мені й тут добре, – хмикнув Вихор і помчав шукати нових розваг. Вилетів він на баштан, жаргуючи, позв'язував огудиння кавунів та динь, роздмухав соломку на курені. З куреня вибіг баштанник і став сваритися. Вихор схопив у нього з голови солом'яного бриля і закружляв з ним над баштаном.

– Хо-хо-хо! – сміявся Вихор і крутив брилем.

Та врешті це йому набридло, й він кинув бриля прямо баштанникові на лисину.

Після цього Вихор покушпелів по дорозі, здіймаючи стовп куряви, а корови, що паслися неподалік, чмихкали й невдоволено хитали головами.

Вихор повернув на пшеничне поле.

– Розбиш-шака з'явився, розбиш-шака! – шепотіли зелені колоски й пригиналися до землі.

А Вітер тим часом летів до моря. Він відчував, що сили в нього збавляється і слід було б спуститися на землю, передихнути. Але Вітер казав собі: «Кріпись! Треба хутчіше долетіти до моря, поки інші вітри не порозбирали дощових хмар».

Ну, а Вихор? Той уже розгулював лугом. Зачувши, що він летить, ховалися по норах миші, нишкли коники-стрибунці, хилилися долу трави. І хоч багатьом пощастило сховатися від Вихора, та все ж дехто попадав у його крутьоло...

Піднявши сторчма все живе в лузі, Вихор вирішив прогулятися лісом. Край лісу стояв старий дуб-велетень, а обіч нього – молоді дубки, його сини й онуки.

Вихор летів прямо на них, не звертаючи.

– Дорогу! Дорогу! – галасував він. Та дуби були незворушні.

– Ну, зараз ви пожалкуєте! – напружився Вихор, розгнawsя і... тільки зойкнув, налетівши на могутні груди старого дуба.

Саме цієї миті вернувся з моря Вітер. Він пригнав дощову хмару. І враз на поблякле від спеки листя, на трави, на жита-пшениці сипонули життєдайні прохолодні краплі.

– Спасибі Вітрові! – зраділи дерева. – Це він приніс нам цілющий дощ!

– Спасибі Вітрові! – долинуло з баштану і з пшеничного поля.

– Спасибі Вітрові! – котилося лугом.

А стомлений Вітер полетів до глибокого яру. Йому треба було перепочити, набратися сили. Бо завтра знов чекає на нього робота: крутити вітряки на пагорбах, запилювати соняхи в степу, напинати вітрила на човнах. Та хіба мало гарних справ у Вітра! (381 слово)

Василь Чухліб

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А оповідання

Б легенда

В казка

2. Що попросили рослини у Вітра?

А Щоб захистив їх від Вихора.

Б Щоб пригнав дощову хмару.

В Щоб позв'язував огудиння кавунів і динь.

3. Чому Вітер поспішав?

А Утікав від розваг Вихора.

Б З куреня вибіг баштанник і став сваритися.

В Хвилювався, щоб інші вітри не порозбирали дощових хмар.

4. Хто назвав Вихора розбишакою?

А баштанник

Б колоски

В дуби

5. Чого навчає твір?

А бути щирими

Б бути сильними

В бути працьовитими

6. З'єднай стрілочкою слово і його тлумачення.

Покушпелів –	•	•	причаїтися у схованці, сидіти тихо.
Хутчіше –	•	•	пішов, здіймаючи куряву.
Нишкнути –	•	•	швидко, з великою швидкістю.

7. Запиши ознаки байки.

---

8. Склади й запиши план твору Василя Чухліба «Вітер і Вихор».

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

БУЗИНА

Жив колись старий чоловік. Жив самотно. Мав тільки одного-єдиного сусіда – бузька́ на стрісі своєї хатини. Бузьок, щоправда, жив не сам: кожного року прилітав він навесні зі своєю бузьчихою, клекотали удвох, вітали старого. А він виходив з хати, дивився з-під долоні на бузьків і щось ніби промовляв до них. Потім бузьки виводили трое-четверо бузьченят і вчили їх літати.

Одного разу молоде бузьчення, не розрахувавши своїх ще заслабких сил, упало в глибоку прірву, зламало собі ніжку і крило пошкодило. Бачив те нещастя старий чоловік. І хоч який був кволий і немічний, але підібрав зраненого птаха і приніс його до себе. Десять із місяць виходжував його, а коли ніжка і крило зовсім зажили, виніс надвір і відпустив до пташиної родини, яка вітала його радісним клекотанням...

Восени полинули бузьки в далекий вирій. Минула зима... А коли з-за гір повіяли теплі весняні вітри, повернулися знову до хатини старого. Лиш не старі, а молоді: той, якого врятував він від загибелі, і його молода бузьчиха.

І кожне з них принесло у дзьобові по зернині. Поклали ті зернята на долоню старому, і зрозумів він, що не прості то зерна, а чарівні, принесені з країв, де квітує вічне літо. І що тільки любов і вдячність підказали бузькам, які саме зерна потрібно принести старому.

Оту зернинку, що приніс бузьок, посадив старий біля самої хати, а ту, що принесла бузьчиха, – над кручею. Поливав їх водою з джерела. І зросли з тих зерен не бачені тут раніше куці. Зацвіли вони в травневу пору пахучими квітами: бузьків куць – фіолетовими кетягами, а бузьчихин – білими, схожими на парасольки, суцвіттями. І назвав той вдячний чоловік бузьків куць бузком, а бузьчихин – бузиною.

Бузок веселив зір своїм цвітом, а бузина дарувала старому цілющі ліки від багатьох хвороб.

Розрослися оті кущі по всьому краю. І залишилися люди вдячні старому, що навчив їх робити з бузини ліки...
(301 слово)

Переказав Федор Мамчур

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А легенда
- Б байка
- В міф

2. Чому старий чоловік забрав молоде бузьченя до себе додому?

- А Тому що жив самотно.
- Б Тому що старі бузьки полинули у вирій.
- В Тому що молоде бузьченя зламало ніжку й пошкодило крило.

3. Чому птахи принесли старому чоловікові зернятка?

- А Тому що він напував їх джерельною водою.
- Б Тому що він вилікував мале бузьченя.
- В Тому що він їх годував.

4. За що люди були вдячні старому?

- А За те, що врятував мале бузьченя.
- Б За те, що посадив кущі.
- В За те, що навчив їх робити ліки з бузини.

5. Визнач головну думку твору.

- А Зроби комусь добро і тобі добром віддячать.
- Б Чесна праця приносить користь людині.
- В Тільки працьовита людина відчуває радість життя.

6. Установи відповідність. З'єднай стрілочками.

Де лелека водиться,
там щастя родиться. • • загадка

Відлітають за моря
у краї далекі,
на будинках гнізда в'ють. • • скоромовка
Звати їх ... .

Летіла лелека,
заклекотіла до лелеченят. • • прислів'я

7. Які кущі вирости із зернят, що принесли бузьки чоловікові?

Коли зацвіли кущі? _____

---

8. Склади й запиши план твору Федора Мамчура «Бузина».

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ЦВІРКУН

Ріс собі на світі хлопчик. І дуже люди того хлопця любили, бо умів він співати, як ніхто на світі. Вечорами, після денної роботи, коли можна було трохи спочити, сходилися старі й малі послухати пісню. Кожен, хто чув хоч раз той спів, ніби набирав у груди сили й снагі*, ніби пив живу воду з цілющого джерела. Співав хлопець про сонце, про квіти-трави, про землю. І кожна його пісня славилася рідний край. Ті пісні хлопчина складав сам. А коли в нього питали, як це йому вдається, відповідав, що все те – від квітів, дерев, води, птахів та звірів.

Якось прийшло в цей край лихо. Про співучого хлопчика прочули злі вороги й вирішили викрасти його. Темної ночі, коли він слухав пісню місячного сяйва, щоби потім переспівати її людям, схопили вони його й понесли у свої землі. Володар тої країни хотів мати співучого раба. Та хлопець йому не співав. Просили його – мовчав, били – мовчав. Тільки одного разу, змучений украй, завів тужну-тужну пісню. Від тої пісні німіли люди, а каміння плакало. Була вона про розлуку з рідною стороною.

Злий володар наказав відвезти хлопчика в його землю і, якщо він там співатиме, убити. Тільки-но ступив хлопчик на рідну землю, одразу в нього вирвалася пісня, і в ній відчувалися радість і біль розлуки, щастя і смуток.

Котрийсь із ворогів замахнувся шаблюкою, щоби виконати наказ володаря, але шабля свиснула в повітрі, а хлопця не стало. Лише в зеленій траві застрибало маленьке чорненьке створіння. І задержувато** заспівало. Та так заспівало, що всі завмерли.

Відтоді й повелися на нашій землі веселі цвіркуни. Їхні пісні славлять рідну землю, звеселяють смутних. А хто понад усе любить батьківщину, той чує в пісні маленького цвіркуна слова про красу нашої землі. (279 слів)

Переказала *Антоніна Литвин*

*Снага – відчуття радості, душевного піднесення.

**Задержувато – трохи зухвало.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А міф
- Б легенда
- В байка

2. За що люди любили хлопчика?

- А За те, що поважав малих і старих.
- Б За те, що приносив воду із цілющого джерела.
- В За те, що вмів гарно співати.

3. Що надихало хлопчика на спів та складання віршів для пісень?

- А Природа рідного краю.
- Б Любов людей до хлопчика.
- В Відпочинок після денної роботи.

4. Коли вороги викрали хлопчика?

- А Удень, коли він співав про сонце і квіти.
- Б Увечері, після денної роботи.
- В Уночі, коли він слухав пісню місячного сяйва.

5. Визнач головну думку твору.

- А Пісні веселого цвіркуна.
- Б Розлука з рідною землею.
- В Любов до рідної землі.

6. Установи відповідність. З'єднай стрілочками.

Він вправи добре знає,   •   • прислів'я
ночами навіть грає,
не маючи ні нот, ні струн,
всіх веселить малий ... .

Та земля мила,   •   • скоромовка
де мати родила.

Цвіркотів малий цвіркун –   •   • загадка
працьовитий цокотун
про такий чарівний світ:
про цілющий липи цвіт,
про цитрини та цукерку,
і водицю у цеберку.

Леся Вознюк

КОНТРОЛЬНА РОБОТА № 8

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ОН ЯК БУВАЄ

Андрійко дуже зрадів, коли над вікном, що виходило на балкон, ластівки облюбували собі куточок під домівку. Він не раз спостерігав, як пташки у дзьобах звідкілясь носили болото, соломинки і, немов справжні муляри, будували собі овальне гніздечко.

Щоранку хлопчик прокидався від голосного ластів'ячого щebetу. Вибігав на балкон і радісно вітався:

– Доброго ранку, ластівочки!

І пташки ніби розуміли його мову, бо ще голосніше співали.

Одного разу, коли мама господарювала на кухні, а батько пішов до магазину, Андрійко вийшов на балкон. Здивувався, що вже не чути пташок. Потім пригадав, як кілька днів тому тато казав, що скоро в гнізді будуть маленькі ластів'ята. Почав допитуватися в нього, чи можна буде їх побачити, і тато запевнив, що пташенята самі виглядатимуть із гнізда. Тепер же треба менше бувати на балконі, щоб не лякати їхніх батьків.

«А що коли я зазирну в гніздо? Це ж зовсім невисоко. І якраз птахів немає, мабуть, полетіли кудись. Що там у гнізді? Може, вивелися маленькі ластів'ята?» – подумав Андрійко.

Він швиденько виніс стілець, став на нього і рукою торкнувся гнізда. Аж раптом звідти з відчайдушним криком вилетіла ластівка. Хлопчик з переляку ледве не впав зі стільця. Десь узялася ще одна птаха – і закричали, затужили вони на весь білий світ. Андрійкові злізти б зі стільця, піти геть, однак цікавість перемогла, як це часто з ним бувало. Він став навшпиньки, дотягнувся до гнізда і хотів засунути в отвір пальці. Та ластів'яча хатина раптом відірвалася від стіни і впала.

Хлопчик кинувся до понівеченого гнізда і злякано закричав:

– Ой, мамочко, таточку, рятуйте-е-е!

На крик прибігла з кухні мама, з'явився задиханий тато. Обое осудливо дивилися на Андрійка, а той плакав гіркими сльозами над побитими пташиними яєчками.

Чи не вперше його ніхто не втішав. (282 слова)

Микола Магера

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А** оповідання
- Б** народна казка
- В** авторська казка

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

- А** від імені Андрійка
- Б** від імені автора
- В** від імені мами

3. Де ластівки збудували гніздечко?

- А** над вікном, що виходило на балкон
- Б** над вікном, що в кухні
- В** над вікном магазину

4. Що зробив хлопчик ластівкам?

- А** допоміг збудувати їм гніздечко
- Б** прогнав їх із гніздечка
- В** зруйнував їхнє гніздечко

5. Яке прислів'я виражає головну думку твору?

- А** Горобець – молодець, а ластівка краща.
- Б** Нічого не руйнуй і братів менших шануй.
- В** Одна ластівка весни не принесе.

6. Які слова дібрав автор, щоб передати горе птахів? Запиши.

---

7. Віднови послідовність пунктів плану відповідно до змісту твору. Простав цифри в порожні клітинки.

- Скоро в гнізді будуть маленькі ластів'ята.
- Андрійкова цікавість перемогла.
- Гіркі сльози хлопчика.
- Андрійко дуже зрадів ластівкам.

8. Як поставилися батьки до вчинку Андрійка?

Чи шкода тобі Андрійка? Чому?

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ДИКІ КАЧЕНЯТА

Любить Тетянка плавати з татом на човні, коли Десна розливається. Бо завжди вони на щось натрапляють.

Ось і зараз – пливли мимо старої верби, і враз над ними щось як фуркне.

– Еге, це ж ми качку сполохали, – сказав тато. – Та он і дупло у вербі. Там вона, мабуть, каченят висиджує.

Тато підчалив до верби, звівся у човні, заглянув у дупло.

– Так і є. П'ятеро яєць у гнізді.

– І я хочу подивитися! – забажала Тетянка.

Тато підняв її на руках, і вона також заглянула в дупло.

– Еге ж, п'ятеро. Трішки зелененькі.

– А тепер поїхали звідсіля хутчіш, доню, – взявся тато за весла. – Бо качка може злякатися нас, і тоді покине гніздо.

Вони попливли далі.

– А чи скоро каченята вилупляться? А де вони житимуть, у дуплі? – допитувалась Тетянка.

– У качки-кріжня* каченята наприкінці квітня з'являються. Отож уже скоро. Спочатку вони плаватимуть разом з матір'ю, а потім навчатся літати, – розказував тато.

– А як же вони до води доберуться зі своєї верби, такі маленькі? – замислилася Тетянка.

– Мабуть, на парашутиках, – пожартував тато.

Минуло кілька днів. І знову плив їхній човен між вербами.

Коли підпливали до старої верби, почули кахкання дикої качки. Тато завернув човна за кущ лози.

– Подивимось, що сталося.

Качка кружляла довкола верби і кахкала, задерши дзьоба.

– Може, хто гніздо її зруйнував? – стривожився тато.

І тут Тетянка закричала:

– Ой, тату, дивися: парашутики летять!

І справді, з верби летіли парашутики чи жовті кульбабки. Шубовснули у воду і... запищали. Та це ж каченята!

– От і приводнилися! – засміявся тато. А Тетянка заплескала в долоні.

Качка радісно кахкала, повертала голову то до одного, то до другого каченяти.

Каченята кульбабками плавали довкола матері. А вона про щось порозмовляла з ними й тихенько попливла до ближнього очерету. А каченята за нею – рівненьким шнурочком. (282 слова)

Василь Чухліб

---

*Качка-кріжень – велика дика качка.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А казка
- Б оповідання
- В легенда

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

- А автора
- Б тата
- В Тетянки

3. Де качка звила гніздечко?

- А біля старої верби
- Б біля берега в очереті
- В у дуплі старої верби

4. Що побачив Тетянчин тато в дуплі?

- А п'ятеро каченят у гнізді
- Б п'ятеро яєць у гнізді
- В качку з каченятами

5. Визнач головну думку твору.

- А Качка – дбайлива мати.
- Б Дбайливе ставлення до природи.
- В Кожна пташка має своє гніздо.

6. Чому тато якнайшвидше покинув місце біля старої верби з дуплом?

---

7. Віднови послідовність пунктів плану відповідно до змісту твору. Простав цифри в порожні клітинки.

- Дупло у старій вербі.
- Любить Тетянка плавати з татом на човні.
- Минуло кілька днів...
- Парашутики летять!
- Тато швидко відплив від верби.

8. Чи можна тата й Тетянку назвати друзями природи?

Доведи свою думку.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ДИВОВИЖНІ ДЕЛЬФІНИ

Ці великі та гарні володарі морських просторів завжди виклика́ли в людей захоплення й подив. Про них складено більше легенд, аніж про будь-яких інших живих істот на Землі.

Особливо вражають доброзичливість, спритність та розум дельфінів. З давніх-давен відомі випадки, коли дельфіни під час штормів упевнено проводили кораблі безпечними протоками – і судна уникали катастроф. Або ж приходили на допомогу потопаючим людям, виштовхували їх на поверхню води й підвозили на спинах до берега. Дехто вважає, що дельфіни – риби. Насправді це не так. Дельфіни мають легені, дихають повітрям, вигодовують своїх малят молоком. Отже, це ссавці, тобто тварини. Тільки морські. Вони мають спинний плавець і чудово плавають – здатні долати близько 50 кілометрів за годину. До того ж можуть занурюватися під воду на тривалий час.

Учені дослідили, що дельфіни серед усіх тварин найрозумніші. Далі йдуть слони, потім – мавпи. У водах Світового океану є близько сорока видів дельфінів. Найменші з них розміром із середню людину. А найбільші сягають довжини понад три метри і важать понад триста кілограмів. Живляться всі вони здебільшого дрібною рибою, крабами, молюсками. Живуть дельфіни родинами, узимку збираються у великі зграї.

Помічено, що ці тварини жваво спілкуються між собою за допомогою різних звуків – писку, клацання, свисту – і чудово розуміють одна одну. Тож і небезпеку долають гуртом: варто наблизитися акулі, як дельфіни дружно хвостами та носами вмить відганяють її. У нас в Україні дельфінів можна побачити в Чорному та Азовському морях.

У Чорному морі живе аж три види дельфінів: дельфін-білобочка, афаліна чорноморська та азовка. Їх можна

побачити з берега, причалу, корабля, у малолюдних місцях уранці та ввечері, рідше – удень, коли вони виходять на лóви.

А ще у великих містах є спеціально створені басейни – дельфінарії. Вони є в Києві, Одесі, Ялті та інших містах. Найбільший розташований у Севастополі.

Ці кмітливі й допитливі тварини швидко звикають до життя в неволі, їх легко приручити. А під час дресирування вони виявляють неабиякі здібності. Тож якщо тобі колись пощастить потрапити в дельфінарій на виставу, ти будеш у захваті від того, як високо дельфіни вистрибують з води, як вправно пролітають крізь кільце, граються м'ячем, б'ють у дзвін, співають, танцюють і залюбки катають охочих на своїх блискучих спинах. (348 слів)

За Лідією Андрієць

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А літературна казка
- Б науково-популярне оповідання
- В легенда

2. Що особливо вражає людей у дельфінах?

- А Те, що вони – володарі морських просторів.
- Б Те, що вони великі та гарні.
- В Те, що вони доброзичливі, спритні та розумні.

3. Хто серед усіх тварин, на думку вчених, найрозумніший?

- А дельфіни
- Б мавпи
- В слони

4. Чим вигодовують своїх малят дельфіни?

- А дрібною рибою
- Б молоком
- В крабами та молюсками

5. У якому місті України розташовано найбільший дельфінарій?

- А У Севастополі.
- Б В Одесі.
- В У Києві.

6. Випиши з твору речення, в якому розповідається, чим живляться дельфіни.

---

7. Доведи рядками з твору, що дельфіни не риби, а ссавці.

Випиши, які види дельфінів живуть у Чорному морі.

---

8. Що найбільше вразило тебе в тексті?

Як ти назвав би (назвала б) цей твір? Чому?

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ПТАХИ-НОСОРОГИ

Серед птахів, які гніздяться в дуплах, найцікавіше виводять пташенят птахи-носороги.

Свою назву ці птахи отримали завдяки величезним довгим дзьобам, що різко заломлені вниз і мають вирости різної форми. Ці химерні дзьоби міцні та легкі, вони не заважають птахам активно рухатися та літати. Для того щоб утримувати голову та великий дзьоб, у птахів-носорогів дуже міцні м'язи шиї. Голова щодо розмірів тіла маленька, хвіст і шия – довгі, крила досить довгі, могутні, широкі й сильно заокруглені, ноги дуже короткі.

Живуть птахи-носороги на півдні Азії та Африки.

Носороги – галасливі птахи. Вони весь час голосно скрикують, квокчуть і навіть літають, шумно лопочучи крилами.

Є кілька видів птахів-носорогів. Найбільший з них – великий птах-носоріг завбільшки з індичку – до півтора метра в довжину, а червонодзьобий токо завдовжки 50 сантиметрів.

Гнізда птахи-носороги влаштовують у дуплах дерев. Знайшовши відповідне дупло, птах показує його подрузі. Якщо «господині» житло сподобалося, вона залазить у дупло, а самець починає її замурувати. Подруга активно допомагає.

Птахи використовують глину, м'якуш плодів, шматочки деревини, змочуючи все слиною. Робота триває від трьох до семи днів, доки не залишиться невеликий отвір.

Через цей отвір птах-носоріг годує свою «дружину», а згодом і пташенят, які з'являються на світ у дуплі. Пташенят у цих птахів буває від двох до п'яти.

Турботливий татусь-носоріг приносить їжу 30–40 раз на добу протягом двох місяців (у деяких видів носорогів – до 170 днів).

Птахи-носороги живляться плодами, насінням рослин, а також ящірками та комашнею.

Якщо птах раптом гине, то опіку над замурованою самицею та пташенятами беруть інші птахи-носороги.

Гніздо утримується в чистоті. Крізь отвір у дуплі самиця викидає забруднену підстилку та різні відходи. Коли нарешті пташенята підростуть та вберуться в пір'ячко, матуся могутнім дзьобом розбиває стінку та виходить з пташенятами на волю. Але батьки ще довго підгодовують молодь і живуть разом.

У червонодзьобих токо самиця виходить із гнізда раніше від пташенят. Коли матір залишає гніздо, малюки самі замутовуються, залишаючи маленький отвір. Через нього батьки удвох годують пташенят, доки вони не підростуть.

Таке добровільне ув'язнення гарантує безпеку птахам. Адже в тропічних лісах у пташенят багато ворогів. На малечу полюють змії, мавпи та різні хижакі. (347 слів)

За Тамарою Колодницькою

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А легенда

Б літературна казка

В науково-популярне оповідання

2. Чому птахи отримали таку назву?

А Тому що найцікавіше виводять пташенят.

Б Тому що в них величезні довгі дзьоби.

В Тому що зовні схожі на носорогів.

3. Що допомагає птахам утримувати голову та великий дзьоб?

А довга шия

Б м'язи шиї

В могутні крила

4. Як називається птах – представник виду птахів-носорогів?

А індичка

Б галасливий токо

В червонодзьобий токо

5. Чим живляться птахи-носороги?

А плодами, насінням рослин, ящірками і комахами

Б м'якушем плодів, шматочками деревини, глиною

В комахами, глиною, шматочками деревини

6. Випиши з твору речення, у якому розповідається, чому птахів-носорогів називають галасливими птахами.

---

7. Для чого самець замурує самку в дуплі?

Випиши, що для цього використовує птах.

---

8. Що найбільше вразило тебе в тексті?

Як ти назвав би (назвала б) цей твір? Чому?

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ЯК Я СТАВ ВІДМІННИКОМ

Я не вірю ні в які чудеса. На відміну від моєї сусідки по парті Каті Мишки. Вона навіть уважає, що й сама вміє трохи чаклувати. Звісно, я в цьому сумніваюся. Але помічав, що, коли Катя не хоче, щоб її викликали до дошки, вона щось шепоче собі, і її не викликають.

Якось Катя сказала мені:

– Півнику (прізвище в мене таке), хочеш одержати одинадцять балів з української мови?

– Я знаю, що це неможливо, – відповів їй, – тому про таке й не мрію.

– А якщо я тобі допоможу? – не вгавала Мишка.

– Почаклуєш? – запитав я.

– Авжеж, тільки ти повинен виконати всі мої умови. І якщо у твоєму щоденнику з'явиться одинадцятка, то віддаси мені свій брелок для ключів.

Я погодився. Бо впевнений, що швидше вся школа ходитиме на головах, ніж Леся Степанівна виведе в журнали навпроти мого прізвища одинадцять. Мишка загадала мені на завтра вивчити параграф 27 і розповісти їй. Наступного дня після уроків вона прискіпливо питала мене, ще й диктант примусила написати.

А в п'ятницю був урок української мови. Я, чесно кажучи, хвилювався і не насмільювався підняти руку. Допомогла Катя, вона весь час штовхала мене в бік, аж поки Леся Степанівна не запитала її:

– Мійшко, ти хочеш до дошки?

– Ні, це не я, а Сашко Півник хоче.

– Ну що ж, Півнику, іди відповідай, – сказала вчителька.

І я пішов. Коли я розповідав, Леся Степанівна здивовано дивилася на мене. Потім сказала:

– Півнику, я приємно вражена і з задоволенням ставлю тобі одинадцять балів.

Коли я сів за парту, Мишка одразу ж прошепотіла:

– Віддавай брелок, ти обіцяв.

А я не сперечався.

Через кілька днів Мишка знову запитала мене:

– Одинадцять балів з природознавства хочеш?

– Це теж можливо? – засумнівався я.

– Авжеж! – відповіла Мишка впевнено.

І все повторилося. Я вивчив параграф із природознавства. Мишка знову вимогливо перевірила, я одержав гарну оцінку. А потім почав отримувати одинадцятку за одинадцяткою.

Довелося віддати Мишці свій рожевий фломастер, гумку і ще багато чого. Зате в наступному семестрі я став відмінником.

У чаклунство я не вірю, але пояснити те, що сталося, не можу. Спробуйте ви. (350 слів)

За Ольгою Бусенко

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А народна казка

Б авторська казка

В оповідання

2. Хто є головним героєм твору?

А Сашко Півник

Б Катя Мишка

В Леся Степанівна

3. Яким був учень Сашко Півник?

А лінивим, байдужим

Б здібним, але лінивим

В наполегливим, упевненим

4. З якого предмета учень Сашко Півник отримав першу гарну оцінку?

А з української мови

Б з математики

В з природознавства

5. Визнач головну думку твору.

А Знання – найбільша цінність.

Б Учитися ніколи не пізно.

В Тільки наполегливою та старанною працею можна досягти успіху.

6. Установи відповідність між назвою літературного жанру та його визначенням.

Скоромовка – •	• короткий влучний народний вислів повчального характеру, часто римований.
Легенда – •	• жартівливий вислів, складений з важких для швидкої вимови слів.
Прислів'я – •	• твір-переказ про події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою.

7. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

1. _____

_____

2. _____

_____

8. Що, на твою думку, допомогло Сашкові стати відмінником?

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ЧИМ ХАТА БАГАТА

Визолотило сонце лани. Скрізь розпросторився густий гарячий дух стиглого зерна.

Денисків тато і днює й ночує в полі. Він у комбайнерів за бригадира, і роботи в нього у час жнив – непочатий край.

Дениско так, бува, скучить за татом, що більше й витерпіти несила. Тож відпроситься в домашніх, осідлає замість коня довгу лозину – й бігцем на лан. Перетне ріденький лісок, за ним ярок та смугу колючої стерні*, і вже ось він у кабіні татового комбайна, що пливе по безмежному жовтому морю.

– Це добре, що ти допомогти прийшов, – пригладжує Денискові непокірного чубчика тато. – Тут, брат, поспішати треба, бо врожай не той, що в полі, а той, що в коморі. Як думаєш, упораємо за сьогодні цей лан?

– Щось йому ні кінця ні краю, – з непевністю в голосі каже Дениско.

– Не питає добрий жнець, чи широкий загонець, – усміхається тато й, підморгнувши синові, додає: – Очі роботи лякаються, а руки роблять...

Так, перемовляючись та жартуючи, вони і жнивують, поки сонце не похилить до обрію і не ляже на землю передвечірня сүтінь**.

Частенько в цей час приходять по Дениска бабуня. Та не з порожніми руками, а з повним кошиком ще теплих пиріжків, з баночкою липового меду і бідончиком квасу чи узвару.

Тато зупиняє комбайн, подає знак своїм хлопцям, щоб усі ставали на підвечірок. І тут-таки купа обмолоченої соломи обертається на скатертину-самобранку. Призвольються комбайнери пирогами, найласіші шматки Денискові підсовують. А бабуня припрошує:

– Їжте, любі женчики, їжте. Чим хата багата, тим і рада.

– Е, бабо Насте, ваша хата не тільки пирогами багата, – весело усміхається Степан, високий парубок, що любить підкидати Дениска мало не під самісіньке небо. – Он який у вас хлібороб росте! Не хлопець – золото. Якби не Дениско, ми б сьогодні й половини не зробили. Недарма кажуть, що нива потребує доброї погоди, доброго насіння та доброго робітника.

Дениско опускає долу очі, бо не звик, щоб його хвалили. Якийсь час мовчки вминає пирога з яблуками, а тоді каже баском:

– Зараз мені вже додому треба. А завтра я знову прийду. Буду щодня вам допомагати, поки весь лан не вижнемо.

І, взявшись з бабунею за руки, вони повертають у бік запнутого вечірнім серпанком*** села. (346 слів)

Анатолій Григорук

---

*Стерня – поле, на якому зібрано хлібні рослини й залишилися лише зрізані біля кореня їх стебла.

**Сутінь – напівтемрява, що настає після заходу сонця.

***Серпанок – легка, подібна до туману повілока, яка обмежує видимість.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А казка
- Б оповідання
- В легенда

2. Хто головний герой твору?

- А Дениско
- Б бабуся Настя
- В Денисків тато

3. Які слова можна використати для характеристики Дениска?

- А лінивий, байдужий, сонько
- Б балакучий, веселий, хвалько
- В люблячий, скромний, працьовитий

4. Кому віддавали найласіші шматки пирога?

- А парубкові Степану
- Б Денискові
- В бригадирові комбайнерів

5. Визнач головну думку твору.

А Любов сина до тата.

Б Працьовита дитина – гордість батьків.

В Важка й необхідна хліборобська праця.

6. Установи відповідність між назвою літературного жанру та його визначенням.

Байка –	•	• короткий поетичний твір, поділений на рядки, які римуються.
Небилиця –	•	• невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.
Вірш –	•	• твір, у якому описано те, чого в житті не буває.

7. Постав і запиши два запитання за змістом твору.

1. _____

_____

2. _____

_____

8. Напиши, як ти розумієш вислів «Не хлопець – золото».

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ГАРБУЗ ІЗ ЗОЛОТОМ

Жили собі двоє сусідів, один бідняк, а другий багач, і жили вони, як кіт із собакою. Багач усе намагався обдурити бідняка.

Раз прийшов бідняк до багача та й попросив дати йому клапоть землі, щоб посіяти там маїс*. Багач згадав, що є в нього клапоть сухої землі, на якій нічого не родить, навіть мурашки не плодяться.

Уклали угоду. Вдарили по руках.

Бідняк повернувся до своєї хатини, покликав дружину, і пішли вони глянути на ту землю. Як прийшли, то й знайшли гарбуза.

– Ой, жінко! У цьому гарбузі повно золотих монет! Ти тільки глянь!

– Золоті монети! – вигукнула жінка. – Оце пощастило!

– Ні, – сказав бідняк. – Я знайшов цей гарбуз на чужій землі, отже, він не мій. Я повинен оддати його власникові цієї землі.

Пішов він до багача і все йому розповів.

– О, це чудово! – вигукнув багач. – Наша угода розривається. Я не можу віддавати землю, на якій ростуть гарбузи із золотом.

Бідняк повернувся до своєї хатини, а багач побіг на поле, щоб забрати гарбуз. Але, прибігши, побачив: гарбуз повний ос, лютих та кусючих.

– Ага! – заволав багач. – Цей негідник надумав поглумитися з мене! Ну, хай начувається, я йому теж віддячу добрим жартом.

Поклав багач гарбуз із осами в мішок і пішов до бідняка.

– Гей, куме! Зачини двері й прочини віконце. Маю для тебе гарний подарунок.

Бідняк зачинив двері й прочинив віконце. А багач узяв та й укинув у віконце гарбуз із осами.

– Ось тобі, куме, гарбуз із золотом, який ти знайшов на моїй землі. Радій багатству!

І багач голосно зареготав. Але тільки-но гарбуз упав на долівку, як оси обернулись на золоті монети. Монети покотилися й задзвеніли. Почув багач із вулиці той дзенькіт і здогадався – щось тут не те.

– Куме, – каже, – відчини-но двері, я гляну, що то дзвенить.

Але бідняк відповів:

– Що ти, куме! Тебе ж оси покусають!.. Такі кляті, такі кляті!.. Тікай, куме!..

Так бідняк забагатів, а багач став посміховиськом.
(306 слів)

Монтейру Лобату
Переклад С. Гіланова

---

*Maïs – кукурудза.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

А літературна казка

Б народна казка

В оповідання

2. Скільки дійових осіб у творі?

А 2

Б 3

В 4

3. Як жили сусіди?

А у мирі та злагоді

Б весело та дружно

В постійно ворогували і сварилися

4. Чому сусіди не мирили?

А Тому що багач завжди намагався обдурити бідняка.

Б Тому що багач дав бідняку землю, на якій нічого не родить.

В Тому що бідняк не захотів віддати гарбуза багачеві.

5. Яке прислів'я найточніше виражає головну думку твору?

А Чесне діло роби сміло.

Б Яка совість, така й честь.

В З нечесної справи добра не буде.

6. Чому багач розірвав угоду з бідняком?

---

7. Віднови послідовність пунктів плану відповідно до змісту твору. Простав цифри в порожні клітинки.

- Знахідка бідняка.
- Угода бідняка й багача.
- Багач став посміховиськом.
- Жили собі двоє сусідів.
- Подарунок багача.

8. Які риси характеру притаманні багачу?

Доведи, що бідняк був чесною людиною.

Прочитай уважно текст.

КРАДЕНИЙ ВІЛ

Мав чоловік сина. От виріс хлопець та такий собі кра-сень, хоч картину з нього малюй, а до роботи щось не дуже квапиться.

Якось питає в нього батько:

– Чи не пора, синку, за якийсь діло братися?

А той стоїть і чуває потилицю:

– Та не знаю, тату, за що й братися...

– Гаразд, – озвався батько. – Підемо по світу, погляне-мо, як інші живуть. Може, й тобі якась там робота до серця припаде.

Ішли вони, ішли, уже й назад повернули, коли див-ляться – під лісом віл пасеться.

– Я цього вола вкраду! – каже тоді син.

– Що ж, – зітхає батько, – то кради...

Зловив син вола, узяв на налігач* і привів.

– Жени його додому. А я в село загляну – знайомого провідаю, – сказав йому батько.

Повернувся пізно, але ще того дня зарізали бика і зва-рили багату вечерю. Син затулив ряднами всі вікна, аби хтось не підглянув, і аж потому сів до столу.

– Стривай, – каже батько. – Спершу собі помірємо шії. Побачимо, хто ліпше з нас поглядшає.

Поміряли шії, взялися за їжу. Батько – той їсть по-вагом, наче у гостях, а син поспішає, немов на пожежу. Загавкає собака, а він усе мерщій ховає до комори. І вночі не спав: весь час йому здавалося, що хазяїн вола об'явився.

Через місяць того вола з'їли. Повеселішав парубок.

– Ану, сину, – каже тоді батько, – помірємо шії.

Поміряли. У батька шия на два пальці більша, а в си-на – тонша стала.

– Це тому, чоловічку, що ти крадене їв! – сміється з нього батько.

– А ви хіба купували, тату? – дивується син.

– Еге, я їв своє, тому й погладшав, – примружив старий очі. – Пам’ятаєш, я в село заходив? Це тоді хазяїну я за вола односив гроші.

Син аж вирячився з дива.

– Ну, сину, — каже батько, — то, може, знову підеш вола красти?

– Ні, хай йому всячина! – сказав син. – Більше не буду красти. Радше піду волами землю орати та хліб сіяти.
(297 слів)

---

*Налігач – мотузка, яку прив’язують до рогів худоби.

Виконай завдання.

1. Визнач жанр прочитаного твору.

- А літературна казка
- Б народна казка
- В оповідання

2. Скільки дійових осіб у творі?

- А 2
- Б 3
- В 4

3. Де батько із сином побачили вола?

- А у селі
- Б на полі
- В під лісом

4. Чому батько погодився, щоб син украв вола?

- А Щоб приготувати багату вечерю.
- Б Щоб подарувати знайомому.
- В Щоб провчити сина.

5. Яке прислів’я найточніше виражає головну думку твору?

- А На чужий труд ласий не будь.
- Б Не побігаєш – не пообідаєш.
- В Тяжко тому жить, хто не хоче робить.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

СОЙЧИН ГАЙ

Люблю пізно восени блукати лісом. Густий туман обволікає похнюплені й мовчазні дерева, листя з яких давно облетіло. Тільки де-не-де вітер закручує на тонкій павутині поруділий листочок.

У таку пору дерева плачуть. На кожну гілочку туман чіпляє крапельку води. Поступово краплина важчає і вже не в силі втриматися на гілці – кап! Повільний дощ шумить у лісі. Кап, кап!

Шурхотить, ворухиться опале листя під ногами, розмотує стежка свій пуховий клубок.

Здається, ніщо не тривожить лісової задуми. Але варто зупинитися, прислухатися, придивитися – і стане ясно, що ліс живе своїм життям.

Щось зашаруділо в куцах: може, миша пробігла або заець сполохано кинувся в гущавину. Перелітають з дерева на дерево синиці. На високій груші примостилася сойка. Посиділа хвилину, причепурилася, а потім заспівала. Зовсім як іволга. Сойка, мабуть, улітку підслухала, як співає «лісова флейта», і тепер старанно повторює мелодію, яку чула. Пташка не помічає мене і співає-заливається.

Сойка, мабуть, пролітала і над осіннім полем, де орали трактори, бо посвист іволги раптом змінився гуркотінням двигуна: др-р-р! Др-р-р!

Але досить репетицій! Пора й за роботу братися. Осінній день – як заячий хвіст, а справ он скільки. Зима не рідна тітка. Як дошкулить морозами та завірюхами, не знати-меш, куди діватися.

Перш за все треба запастися їжею. Жолуді – улюблені сойчині ласощі. Треба їх якомога більше назбирати.

Сойка злітає на вкриту рудим листям землю під дубом, нишпорить у листі, вибирає найбільший жолудь, бере його в дзьоб і, озирнувшись на всі боки, летить у гущавину, щоб там його заховати.

Роблю кілька кроків, розминаю заляклі ноги. Потім ховаюся за кущ глуду: сойка повинна знову повернутися сюди. Аж ось чути її різкий крик: чже-е-е! Прилетіла-таки. Знову схопила жолудь, але подалася зовсім в інший бік. Там теж влаштує собі комірчину. Так триватиме доти, доки сойці не набридне «працювати», і вона полетить шукати іншого заняття.

Шкода мені працювитої пташки. Усі її старання марні. Сойка робить сотні схованок у лісі, але швидко забуває про них і взимку рідко живиться своїми припасами.

Та то не велика біда. Сойка знайде інший корм, яким переживе зиму. А коли зійде сніг, жолуді, що їх посадила сойка, пустять корінці, викинуть по чотири несміливих листочки, потягнуться вгору крихітними дубками.

І люди будуть вдячні галасливій пташці. Сотні дубків виростуть далеко від батьківського дуба. Справжній гай зашумить під весняним небом. Гай, посаджений сойкою.
(374 слова)

За Степаном Мацюцьким

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити цей твір?
А «З любов'ю до рідної землі»
Б «Сторінки з книги Природи»
В «Людина починається з добра»
2. Де і коли відбуваються події, про які розповідає автор?
А Восени на полі.
Б Узимку в лісі.
В Восени в лісі.
3. Яку пташку автор твору називає «лісовою флейтою»?
А іволгу
Б сойку
В синичку
4. Визнач головну думку твору.
А Скромна краса пізньої осені.
Б Тварини готуються до зими.
В Працьовита й старання пташка.

5. Байка – це:

А народний або літературний твір про вигадані, часто фантастичні події.

Б невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.

В твір-переказ про події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою.

6. Чим любить поласувати сойка?

Випиши з твору речення, яке підтвердить твою відповідь.

---

7. Віднови послідовність подій у творі. Простав цифри в порожні клітинки.

Ліс живе своїм життям.

Співає-заливається сойка.

Прогулянка в осінньому лісі.

Дубовий гай зашумить під весняним небом.

Приготування запасів на зиму.

8. Цей твір – оповідання чи казка? Доведи свою думку.

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ХИТРА ЛИСИЦЯ

Блукали ми якось із лісником і Павликом по берегу озера й натрапили на лисячий слід.

– Мабуть, лиска приходила воду пити, – сказав Павлик.

– Ні, не воду вона приходила пити, – заперечив лісник. – Ти придивися пильніше: занадто вже обережно ступала вона ось тут, при самій воді. Лисиця рибалити сюди приходить, коли не вполює собі здобичі в лісі чи в степу.

– Як же вона ловить рибу? – спитав Павлик, украй здивований.

Лісник пообіцяв нам показати.

І ось одного разу, натрапивши на свіжі сліди, що вели до озера, ми підкралися до прибережних кущів...

Лисиця підійшла до озера, трохи постояла. Потім нечутно забрела у воду і завмерла, мов закам'яніла. Та вже наступної миті блискавично вдарила лапою – і вихопила з води сріблясту рибку. Проковтнувши здобич, руда хитрунка знову завмерла.

Тим часом на небокраї з'явилися темні хмари. Повіяв холодний вітерець, зашуміли кущі. По воді побігли бріжі*, заважаючи риболовлі. Лисиця, петляючи, аби заплутати свої сліди, побігла до лісу.

Ми вирішили поглянути, де її лігво, і покрадьки подалися слідом.

Ось вона вже піднялася на вершину пагорбка, ось шугнула в глибоку балку.

Ми теж спустилися вниз, обнишпорили всі кущі, та лисячої нори ніде не знайшли.

Що за дивина? Ніби руда крізь землю провалилася.

Через кілька днів ми втрюх знову навідалися на те саме місце. І знову побачили лисицю. Та як не намагалися ми простежити, куди ж вона сховається, лисиця й цього разу зникла безслідно.

– Це нам, видно, найхитріша попалася, – пожартував лісник.

Ось випав перший сніжок. Ми йшли понад озером і знову натрапили на заплутані лисячі сліди. Тихенько прокralися на берег: лисиця стояла у воді – рибалила.

Руда зразу ж помітила нас і чимдуж кинулася до балки.

Еге, тепер на снігу вже так просто від нас не сховаєшся!

Сліди обривалися коло двох розлогих ялин. Геть здивовані, ми зупинилися: сліди кінчаються, а нори не видно. Де ж руда?

І раптом лісник поманив мене пальцем і кивнув на нижні лапаті віти похиленої ялини, що майже стелилися по землі. На снігу, що припушив віти, виднілися лисячі сліди.

Ми разом підвели голови і так стояли довгенько, приголомшені: на зламаній верхівці ялини чорніло велике старе лелече гніздо, а з нього визирав кінчик рудого хвоста!..

Хто знає, скільки б вона нас дурила, коли б не випав перший сніг. (371 слово)

За Гнатом Майстренком

---

*Брїжі – дрібні хвильки.

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?

А «З любов'ю до рідної землі»

Б «Цікаві пригоди братів наших менших»

В «Пригоди і захоплення твоїх ровесників»

2. Чим був здивований Павлик?

А Тим, що лисиця не вполювала собі здобичі в лісі.

Б Тим, що лисиця занадто обережно ступала.

В Тим, що лисиця вмiє ловити рибу.

3. Коли лисиця змушена ловити рибу?

А Коли не вполює собі здобичі в лісі чи в степу.

Б Коли з'являються на небі темні хмари.

В Узимку.

4. Визнач головну думку твору.

А Цікаві вміння та звички тварин.

Б Уміння тварин передбачати погоду.

В Дбайливе ставлення людини до природи.

5. Легенда – це:

- А** короткий поетичний твір, поділений на рядки, які римується.
- Б** невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.
- В** твір-переказ про події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою.

6. Що допомогло Павликові та лісникові знайти лігво лисиці?

Випиши з твору речення, яке підтвердить твою відповідь.

7. Віднови послідовність подій у творі. Простав цифри в порожні клітинки.

- Ось випав перший сніжок.
- Лисиця рибалить.
- Прогулянка берегом озера.
- Спроби знайти лігво лисиці.
- Лисиця сховалась у старе лелече гніздо.
- Розповідь і обіцянка лісника.

8. Цей твір оповідання чи казка? Доведи свою думку.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

КМІТЛИВИЙ ГОРОБЕЦЬ

Узимку птахи і звірі – усі ближче до житла людини туляться. Бо важко в цю пору прогледуватись у голому лісі, у білому від снігу полі.

Покинув ліс і горобець-сірячок, теж до людей подався.

Зразу за лісом вулиця починалась. Ошатні* будиночки вряд стоять за невисокою дерев'яною огорожею. Бачить горобець: з одного вікна палиця стримить, з кінця її нитка звисає, на ній – вузлик, якась їжа в марлю загорнута. І синиці вже тут клопочуться.

Сів горобець поряд на дереві, міркує: як би й собі підживитись? Добре синицям, їм бач, яка шана: годівнички розвішують, підгодовують! А для горобців ніхто й пальцем не ворухне. Мовляв, хай самі себе обслуговують.

Ось одна синиця до вузлика підлетіла, почепилась. Нитка то закручується, то розкручується. А синиця й не зважає, довбає собі той вузлик та й годі. Смачно!

Під'їла трохи, відлетіла, на гілку сіла. Одразу друга синиця почепилася за білий вузлик. Теж гойдається, як акробат, униз головою висить, дзьобає. А потім синиці знову помінялися місцями: перша снідає, друга на гілці дзьоб чистить, чепуріться, своєї черги до вузлика чекає.

Дивився, дивився на синиць горобець, – так їсти хочеться. Ну хоч би тобі яку крихту зранку перехопив! Анічого.

Не витримав бідолаха, стриб з дерева – і до нитки. Крутиться перед ним та нитка, не поступається йому синиця місцем на вузлику. І друга прилетіла, теж зважає, метушиться. Потріпотів крильцями горобець – і знову на гілку ялиці. Сів, зажурився.

Коли раптом під деревом собака як гавкне! Полохливі синички пурх – і нема, злякалися. А горобець оглядівся – що йому той собака, коли їсти хочеться, аж в очах темніє, – і до вузлика першим підлетів.

Ох і смачно ж у таку холоднечу проковтнути шматочок сиру! Та де там! Не встиг як слід і поласувати, аж тут знову синиці. І такі нахабні, – лети, мовляв, собі геть, це наше!

Прогнали горобця-сіромаху. Сів на гілці, щось собі міркує, голівкою нетерпляче крутить. Тоді як цвірінкне зненацька, як пурхне!

А синиць наче вітром здмухнуло, розлетілися в різні боки. Та сам горобець недалеко відлетів. Бачить, нема синичок – він мерщій до годівнички-гойдалки. Їсть, поспішає, поки наполохані синиці не вернулись.

Ось так і піддурив подружок-синичок голодний горобець. Тепер і мороз не страшний. Підживився трохи.

(351 слово)

За Олегом Буценом

---

*Ошатні – гарні.

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?

А «Оповідання про тварин»

Б «Казки про тварин»

В «Вірші про тварин»

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

А Від імені горобця.

Б Від імені синичок.

В Від імені автора.

3. Чому журився горобчик?

А Боявся собаки.

Б Не міг підступитися до годівнички-гойдалки.

В Не міг подружитися із синичками.

4. Завдяки чому горобчикові вдалося підживитися?

А Завдяки своїй спритності.

Б Завдяки своїй працьовитості.

В Завдяки своїй кмітливості.

5. Як називається твір-переказ про події, факти, людей, оповитий казковістю, фантастикою?

А оповідання

Б легенда

В байка

6. Поясни значення виразів.

Ніхто й пальцем не ворухне – _____

Їсти хочеться, аж в очах темніє – _____

---

7. Добери слова з тексту, які називають:

рухи синичок – _____

рухи горобця – _____

---

8. Поміркуй і запиши, чому твір Олега Буценка «Кмітливий горобець» має таку назву.

Запропонуй свій заголовок до цього твору.

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ЧЕРВОНІ КУЉКИ

Уявіть собі таку картину. За ніч випав тихий перший сніг. Ранком ви виходите з хати, берете віника, лопату, щоб очистити подвір'я від заметів. І раптом перед вами мало не казкове видовище. Великий кущ бузку біля вашої хати весь обвішаний червоними та сірими кўльками, від чого став дуже подібний на ялинку.

Хто їх поначіплював за ніч? І чому саме на бузку, а не на жасмині чи троянді, котрі поряд?

Та це ж снігурі! І прилетіли вони не просто посидіти на кущеві бузку, а поснідати його насінням. Вони дуже люблять насіння бузку.

Повсідавшись біля кетяга з насінням, вони відщипують по одній зернині, роздушують її, мов горішок, лушпайки викидають, а чисте зерно поїдають. Таке враження, що вони сидять за столами, раз по раз нахиляються, беруть їжу, відкидаються на спинку стільця й їдять.

А від того, що насіння досить сильно тріщить, коли вони його розлущують, то таке враження, що це дівчата в червоних блузках та чорних шапочках сидять на вечорницях і лузають насіння.

Заохплюватися снігурами я почав ще з раннього дитинства. Коли я їх уперше побачив, то подумав, що це пташки якісь неземні, або, як кажуть, райські. І це не дивно. Більшість наших пташок сіренькі, а це ж така краса. Ніби якісь вогники горять на деревах.

Не знаючи того, що вони прилітні, я кожного літа лавив по лісах та все шукав їхніх гнізд. Навіть думав, що вони на літо линяють, одягаються в якесь інше пір'я.

Тепер уже не я за ними ходжу, а вони до мене прилітають. Довідавшись, що вони їдять у нас, я ще з літа заготовляю для них корм. Перш за все посадив багато кущів бузку, заготовляю й полин, бо його насіння вони також люблять.

І ось так, як весною журавлів, жайворонків, соловейків, восени з хвилюванням я чекаю своїх снігуриків.

Узимку я двох окільцював, щоб перевірити, чи ті ж самі прилітають до мене, що були торік, чи нові.

З великим нетерпінням я чекав наступної зими. Нарешті прилетіли. І уявляєте мою радість, коли я побачив на кущі бузку отих двох з кільцями на лапках. Біля них тулилися ще восьмеро – може, їхні діти?

Тільки прикро мені, що такі гарні птахи зовсім не співають. Перемовляються лиш одним звуком «дю», та й усе.
(359 слів)

За Володимиром Перепелюком

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?

- А «Вірші про тварин»
- Б «Казки про тварин»
- В «Оповідання про тварин»

2. Від чийого імені ведеться розповідь у творі?

- А Від імені журавля.
- Б Від імені автора.
- В Від імені снігура.

3. На якому кущі сиділи снігурі?

- А На кущі бузку.
- Б На кущі жасмину.
- В На кущі троянди.

4. Коли автор почав захоплюватися снігурами?

- А Коли випав перший сніг.
- Б З раннього дитинства.
- В Улітку, коли побачив їх у лісі.

5. Як називається стародавня оповідь про виникнення світу, богів, фантастичних істот, людей, чудеса?

- А оповідання
- Б байка
- В міф

6. Що робить автор, аби снігурі прилітали до нього щороку? Запиши.

---

7. Випиши з твору слова, використані письменником для опису снігурів.

---

8. Поміркуй і запиши, чому твір Володимира Перепелюка «Червоні кульки» має таку назву.

Запропонуй свій заголовок.

ВАРІАНТ 1

Прочитай уважно текст.

ЧЕРВЕНЬ

Ось він і прийшов, Червень довгожданий! Не тільки сам прийшов, а й літечко красне привів із собою.

І вже з першого дня так заходівся Червень у роботі, що й спочити йому ніколи. То він у ліс, то в сад, то в поле, а то в городи. Сорочка червона на нім розхристана, чубок розпатланий, а штани – геть усі візеленив. У руці Червень тримає пензлика червоного.

– Тхі-і-і... – радіє суниця під зеленою парасолькою. – І мене пензликом мазнув, шкода тільки, що з одного боку.

– Нічого, з другого сонечко почервонить, – заспокоїла її сусідка.

Тільки-но прошелестів Червень садом вишневим, як тут і вишні враз почервоніли, а за ними голівки конюшини. На схилах балонок та на узліссях червоні маки, а в лісі то там, то тут виструнчилися рядочками гриби маслюки.

І городів зараз не впізнаєш – такі гарні стали. З краю в край, через увесь город, довгими рівненькими рядочками простяглися буряки, розкинула листочки кукурудза, а льон так висинився, поки в небо дивився, що тепер не знати, де небо, а де льон. Зацвіла картопля і білим цвітом, і синеньким теж...

У полі зараз хліба колосіють*, і вже порозвішував Червень на кожному колосочку тендітні квіти-молоточки.

А у пташок тепер клопоту більше, ніж у кого: діточки маленькі з ячок вивелися.

А Червень усе працює. Вже й рукава засукав, уже й дихається йому жарко-жарко...

– Спочинь, місяцю-брате, хоча б часинку!

– А я краще дощика покличу! – гукає Червень і зводить стомлені руки над синьою хмарою:

– Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку. Дубочок схитнувся, а дощик линувся: цебрóm**, відром, дійничкою над лісом і пшеничкою!..

І ввечері, і цілісіньку ніч накрапав теплий літній дощ. За тим дощем і ніччю темною ніхто й не помітив, як пішов від нас місяць червень. Місяць-трудоарик у червоній сорочці. (289 слів)

За Юрієм Старостенком

*Колосіють – стебла викидають колоски.

**Цéбер – велике дерев'яне відро.

Виконай завдання.

- У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?
А «Рідний край»
Б «Пори року»
В «Дивовижні пригоди»
  - Яким словом можна замінити виділене слово у вислові чубок **розпатлáчений**?
А підстрижений
Б пофарбований
В незачесаний
  - Чому в Червня сорочка розхристана і чубок розпатлáчений?
А Тому що в нього багато роботи.
Б Тому що він закликає дощик.
В Тому що йому жарко.
  - Чому в пташок додалося клопоту в червні?
А Тому що важко знайти корм.
Б Тому що пішов дощ.
В Тому що вивелися пташенята.
  - Які слова найточніше характеризують Червень?
А суворий, мовчазний
Б розумний, балакучий
В працьовитий, завзятий
  - Випиши з тексту слова та словосполучення, за допомогою яких автор описує Червень як живу істоту.
-
-
-

---

7. Випиши з тексту рядки, де розповідається про те, як Червень змінив вигляд:

саду – _____

лісу – _____

поля – _____

8. Прочитай уважно вірш.

ЧЕРВЕНЬ

По доріжках, по галявах
червень скаче, хлопчик жвавий.
Зробив з мачку капелюшок,
натягнув до самих вушок.
Із шовкової травички
зробив пензлик невеличкий.
Де лиш пензликом торкнетесь –
все рум'янцем враз візьметься.
Вишні в листі червоніють,
в полі маки пломеніють,
і в сестрички-полунички
рожевіють круглі щічки.
Все навкруг як жар палає, –
гарну фарбу хлопчик має! (55 слів)

Галина Могильницька

Що спільного у творах Юрія Старостенка «Червень» і Галини Могильницької «Червень»?

Чим вони відрізняються?

ВАРІАНТ 2

Прочитай уважно текст.

ЧОМУ ЛИПЕНЬ ЛИПНЕМ НАЗВАЛИ

Було тихо й спекотно. Над водою бабки літали, на кущах ягоди червоніли, понад квітами бджоли гули, сік-нектар збирали. Все було так, як повинно бути в місяці липні.

Ото тільки сам Липень був чимось незадоволений. Сонце яскраве-преяскраве, небо чисте, безхмарне, а Липень хмурився.

– І чого мене так назвали? – думав він. – Незрозуміло. Всі брати-місяці правильно звуться. Січень – снігом січе, Травень – трави жене, Жовтень – лист фарбує. Чому ж мене Липнем назвали? Може, спитати кого-небудь?

Побачив пташку й питається:

– Скажи, будь ласка, як тебе звать-величають?

Нічого не відповіла пташка, за мухою погналася, кинулась праворуч, кинулась ліворуч, клацнула дзьобом – і немає мухи.

– Мухоловка, – здогадався Липень.

Бачить, у лісі, біля берези, гриб росте, ніжка струнка, шапінка темно-бура.

«Цікаво, – думає Липень, – може, його теж неправильно назвали, дай-но спитаю».

Нічого не відповів гриб, під березою сховався.

– Підберезник, – здогадався Липень.

Дивиться він, у тому самому лісі, на низеньких кущиках, ягоди чорніють. Не питаючи, відразу дотямив – чорниця визріває.

– Усіх, усіх як треба звать, – зітхає Липень, – тільки чому мене Липнем назвали?

– Липнеш до всіх, от і назвали, – пробурчав старезний Пеншок, що куняв собі на прогрітій сонцем галявинці.

– Он воно що, – обурився Липень, – липну до всіх...

І стало йому гірко, тяжко від такої несправедливості. Зітхнув бідолаха. А навкруги так гарно, сонце яскраве, повітря духмяне, чи то медом пахне, чи то липа цвіте...

– Липа цвіте? Так, справді липа цвіте... От воно що, – зрадів Липень, – тому мене й Липнем назвали, що в цей час липа цвіте, а бджоли з липового цвіту мед збирають, який у народі називають «липцем».

Над водою бабки літали, на кущах ягоди дозрівали, понад квітами бджоли гули, а на узліссі липа цвіла. Все було так, як і повинно бути в місяці липні. (281 слово)

За Іриною Прокопенко

Виконай завдання.

1. У якому розділі книжки можна помістити прочитаний твір?
А «Веселі пригоди»
Б «Рідний край»
В «Пори року»
  2. Якими словами можна замінити вислів *липнеш до всіх*?
А тулишся до всіх
Б пристаєш до всіх
В розмовляєш з усіма
  3. Чому Липень хмурився і був незадоволений?
А Тому що понад квітами бджоли гули.
Б Тому що гриб під березою сховався.
В Тому що він не розумів, чому його так називали.
  4. Кому з дійових осіб твору належать ці слова: «Липнеш до всіх, от і назвали»?
А старому пеньку
Б грибу підберезнику
В пташці мухоловці
  5. Які слова найточніше характеризують Липень?
А веселий, сміливий
Б добрий, щедрий
В допитливий, спостережливий
  6. Випиши з тексту слова і словосполучення, за допомогою яких автор розповідає про липень як про живу істоту.
-
-
-

---

7. Закінчи речення.

Пташку назвали мухоловкою тому, що _____

Гриб росте під березою, тому _____

На кущі чорні ягоди, через це _____

---

8. Прочитай уважно вірш.

ЛИПЕНЬ

Аж ось позолотіли липи –
так рясно цвіту на гіллі!
До нас прибув засмаглий липень
в новім солом'янім брилі.
То жито липневі у полі
дало соломи для бриля...
Прив'яло листя на тополі,
від спеки аж пашисть земля!
А сонце сипле й сипле стріли –
рожево-жовті промінці.
Уже стоять жита доспілі
і досягають пшениці. (52 слова)

Марія Познанська

Що спільного у творах Ірини Прокопенко «Липень» і Марії Познанської «Липень»?

Чим вони відрізняються?

Навчальне видання

ВАШУЛЕНКО Оксана Вікторівна

ЗБІРНИК ЗАВДАНЬ

**для державної підсумкової атестації з читання
для загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням українською мовою**

4 КЛАС

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Відповідальний за випуск *С. Горбатенко*
Редактор *Н. Сергеева*
Обкладинка *С. Железняк*
Комп'ютерна верстка *К. Шалигіної, Н. Музиченко*
Коректори *І. Іванюсь, І. Борик*

Формат 70×100/16.

Ум. друк. арк. 7,15. Обл.-вид. арк. 6,44.

Тираж 249983 пр. Вид. № 126.

Зам. № 14-01-0323.

ТОВ «Центр навчально-методичної літератури»,
вул. Радищева, 10/14, м. Київ, 03124.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 3967 від 01.02.2011.

Віддруковано з готових позитивів у

ТОВ «ПЕТ», вул. Ольмінського, 17, м. Харків, 61024.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4526 від 18.04.2013.